

Economische betekenis vrijetijdseconomie regio Noord-Limburg

Meting 2017 en ontwikkeling 2013-2017

Definitief rapport

Augustus 2019 | 's-Hertogenbosch

Inhoud

Managementsamenvatting	3	Hoofdstuk 4. Economische betekenis	56
Hoofdstuk 1. Inleiding	9	4.1 Inleiding	57
1.1 Aanleiding en doel	10	4.2 Economische betekenis totaal	58
1.2 Afbakening	11	4.3 Economische betekenis per categorie	60
1.3 Methodische verantwoording	14	4.4 Economische betekenis per gemeente	63
Hoofdstuk 2. Verblijfstoerisme	17	4.5 Economische betekenis in perspectief	67
2.1 Inleiding	18	4.6 Vergelijking met Trendrapportage	69
2.2 Aanbod	19	Hoofdstuk 5. Conclusies	70
2.3 Vraag per categorie	23	Bijlagen	73
2.4 Vraag per gemeente	30	1 Begrippenlijst	74
2.5 Herkomst overnachtingen	32	2 Vraag per gemeente	78
2.6 Benchmark	33	3 Werkwijze raming economische betekenis	82
Hoofdstuk 3. Dagtoerisme	35	4 Bestedingen verblijfs- en dagtoerisme per gemeente	85
3.1 Inleiding	36		
3.2 Aanbod	38		
3.3 Vraag per categorie	42		
3.4 Vraag per gemeente	51		
3.5 Herkomst bezoeken	54		
3.6 Benchmark	55		

Management- samenvatting

Gebundelde kracht omgeving, accommodaties en organisaties maken de vrijetijdseconomie

De vrijetijdseconomie is een samengesteld product, met meerdere partijen die bijdragen aan de beleving van het toerisme. Enerzijds gaat het om verblijfsaccommodaties die tot doel hebben een optimaal verblijf te verzorgen, anderzijds om aanbieders en organisaties die ervoor zorgen dat toeristen voldoende interessante en aantrekkelijke activiteiten kunnen ondernemen en daarbij op gastvrije wijze worden ontvangen. Zowel het verblijfs- als dagaanbod is ingebed in de omgeving. De aantrekkelijkheid van het product hangt dus ook samen met het landschap, water, cultuur en natuur van de regio. **In een vitale toeristische regio vormen omgeving, accommodaties en organisaties een organische eenheid.**

In 2013 waren de bestedingen in de Noord-Limburgse vrijetijdseconomie circa € 784 miljoen¹. De regio heeft zich tot doel gesteld de bestedingen in 2025 naar € 1 miljard te laten groeien. Om een dergelijke ontwikkeling in bestedingen te realiseren dient het samengestelde product helemaal op orde te zijn. Daarom heeft de regio vijf actielijnen benoemd die hieraan bij moeten dragen:

1. Vitale verblijfsrecreatie;
2. Vitale dagrecreatie;
3. Vrijetijdslandschap;
4. Cross-overs;
5. Effectieve regiomarketing.

ZKA heeft de stand van zaken van de vrijetijdseconomie in 2017 vastgesteld. Hierbij is aandacht voor de economische betekenis van toerisme en recreatie, en de ontwikkeling hierin.

¹ Het genoemde niveau aan bestedingen betreft een correctie ten opzichte van het bedrag dat in de rapportage van december 2014 stond vermeld. Zie pagina 17 voor meer toelichting.

Circa 4,9 miljoen toeristische overnachtingen, groei van 10%

Noord-Limburg kende na 2013 een toename van de vraag (10%). Het aantal toeristische overnachtingen kwam daarmee uit op circa 4,9 miljoen:

- **Bungalowsector blijft dominant en is gegroeid:** bijna 70% van de toeristische overnachtingen in de regio vindt plaats in bungalows of vakantiewoningen. De sector is daarmee niet alleen dominant in de regio, maar ook goed voor circa 9% van de overnachtingen in de bungalowsector in Nederland. De sector groeide bovendien ten opzichte van 2013 (+9%), onder meer door een kwaliteitsslag bij verschillende grootschalige aanbieders (o.m. Center Parcs Limburgse Peel, Resort Arcen, Recreatiepark Klein Vink, Droompark Maasduinen) en door betere economische omstandigheden;
- **Sterke vraagtoename hotels:** het aantal overnachtingen in hotels was in 2017 aanmerkelijk hoger dan in 2013 (+25%). Tijdens de vorige meting was de economische crisis op haar dieptepunt. Met name de hotelsector ondervindt hiervan de nadelen, door haar relatie met de zakelijke markt. De impuls voor de economie had tot gevolg dat zakelijk verblijf in hotels wederom toenam. De bezettingsgraad in Noord-Limburg en de prijs blijft nog licht achter ten opzichte van het provinciaal en landelijk niveau;
- **Kampeermarkt stabiel maar met andere accenten:** de kampeersector kent landelijk een licht dalende trend door een toegenomen luxevraag van de consument. De Noord-Limburgse sector was in de afgelopen jaren stabiel, al was sprake van een verschuiving in accenten. Een sterke groeiemarkt bleek bijvoorbeeld de campermarkt;
- **Meeste overnachtingen in Horst aan de Maas:** onder meer door een sterke vertegenwoordiging van de bungalowsector is de gemeente Horst aan de Maas in de regio goed voor het hoogste aantal overnachtingen, namelijk ruim 1,5 miljoen. De gemeente Venlo kende de sterkste stijging ten opzichte van 2013 (+22%). Venlo heeft ook een sterke hotelsector, die in de afgelopen jaren meer vraag genereerde.

Groei in aanbod dagtoerisme, vaak kleinschalig

Met name op het vlak van attracties, musea en bezienswaardigheden en zakelijk dagtoerisme zijn in de afgelopen jaren in Noord-Limburg nieuwe initiatieven aan het aanbod toegevoegd. Bij musea en bezienswaardigheden gaat het doorgaans om kleinschalige initiatieven. Bij attracties volgt Noord-Limburg de landelijke trends, met bijvoorbeeld meer indoor speelparadijzen en trampolineparken en escape rooms.

Groei bezoek attracties, musea en entertainment, totaal aantal bezoeken gedaald

Het aantal dagtochten in 2017 bedroeg 25,4 miljoen (-9% t.o.v. 2013). De ontwikkelingen tussen sectoren verschilden sterk van elkaar:

- **Groei in veel sectoren dagtoerisme:** attracties, musea en entertainment ontvingen in 2017 meer bezoeken dan in 2013. De vraagtoename onder musea en bezienswaardigheden was het grootst, met ruim 40%. In de categorie Entertainment kwam de groei op naam van verschillende deelmarkten, zoals theaters, poppodia en casino's. Ook evenementen realiseerden een plus (+5%);
- **Ook zakelijk toerisme gegroeid:** met het economische herstel dat zich wereldwijd aftekende in de afgelopen jaren groeit ook de omvang van het zakelijk toerisme, in Noord-Limburg met 6% ten opzichte van 2013;
- **Krimp bezoeken recreatief winkelen en routegebonden recreatie:** het aantal bezoeken voor recreatief winkelen en routegebonden recreatie daalde tussen 2013 en 2017. In het geval van recreatief winkelen speelde de wereldwijde trend van online in plaats van fysiek winkelen een rol, wat betreft routegebonden recreatie neemt de landelijke trend ook af. Het aandeel van beide categorieën in het totale aantal dagbezoeken zorgt ervoor dat op totaalniveau sprake is van een daling.

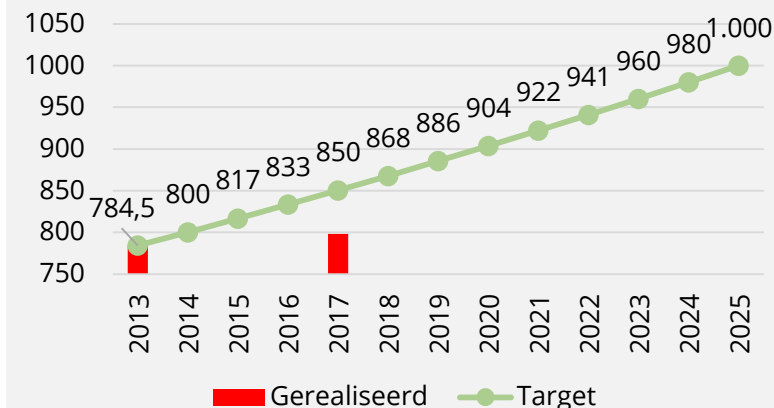
Bestedingen

Toerisme groeit naar circa € 800 miljoen (+2%), excl. recreatief winkelen is het effect sterker (+14%)

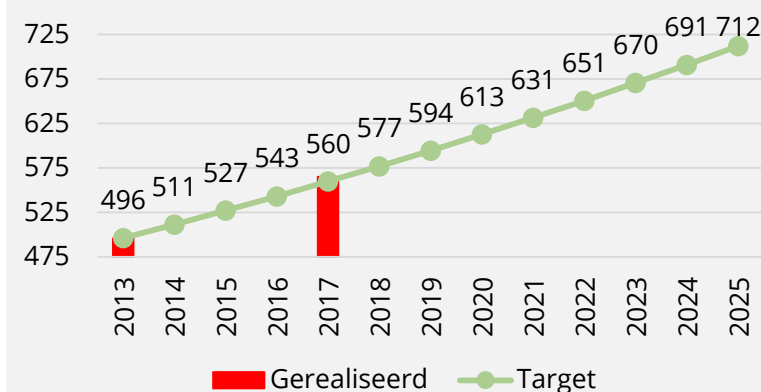
Door verblijfstoeristen en dagrecreanten werd in 2017 circa € 800 miljoen besteed. In Noord-Limburg blijven de belangrijkste categorieën voor de bestedingen recreatief winkelen (qua dagtoerisme) en bungalowparken (qua verblijfstoerisme). Ten opzichte van 2013 namen de bestedingen met ruim 2% toe:

- **Verblijfstoerisme groeit het sterkst (+15%):** de groei van de vrijetijdseconomie is grotendeels het gevolg van toegenomen verblijfstoerisme. Extra vraag naar verblijf in accommodatietypen met relatief hoge bestedingen (hotels, bungalowparken) zorgde voor een groei van de bestedingen naar circa € 335 miljoen. De bestedingen verbeterden vooral door een volume-effect (meer overnachtingen). De logiesprijzen van bijvoorbeeld hotels staan mede door concurrentie in minder drukke tijden onder druk. Ook de bungalowsector is een sterk competitieve markt;
- **Recreatief winkelen beïnvloedt bestedingen dagtoerisme sterk:** de bestedingen aan het dagtoerisme namen af (-5%) naar ongeveer € 464 miljoen. Zonder recreatief winkelen is sprake van groei (+14%). Met name entertainment droeg bij aan dit positieve resultaat. Door minder bezoeken aan recreatief winkelen is het volume-effect van dagtoerisme uiteindelijk negatief. Ook in andere gebieden in Nederland staat recreatief winkelen sterk onder druk;
- **Ontwikkeling bestedingen in meeste gemeenten positief:** de meeste gemeenten realiseerden in 2017 een plus aan bestedingen ten opzichte van 2013. Inclusief recreatief winkelen realiseerde de gemeente Beesel de sterkste stijging, exclusief recreatief winkelen kende Venlo de sterkste ontwikkeling. Venlo is tevens de gemeente waar de meeste bestedingen terecht komen;
- **Regio 'on target' als recreatief winkelen buiten beschouwing blijft:** De bestedingen worden sterk beïnvloed door recreatief winkelen. Door winkelen blijft de regio achter op het target. Bij groei excl. winkelen als basis blijkt dat de VTE wél voldoende op stoom is.

Ec. betekenis gerealiseerd/target (incl. recreatief winkelen)

Ec. betekenis gerealiseerd/target (excl. recreatief winkelen)

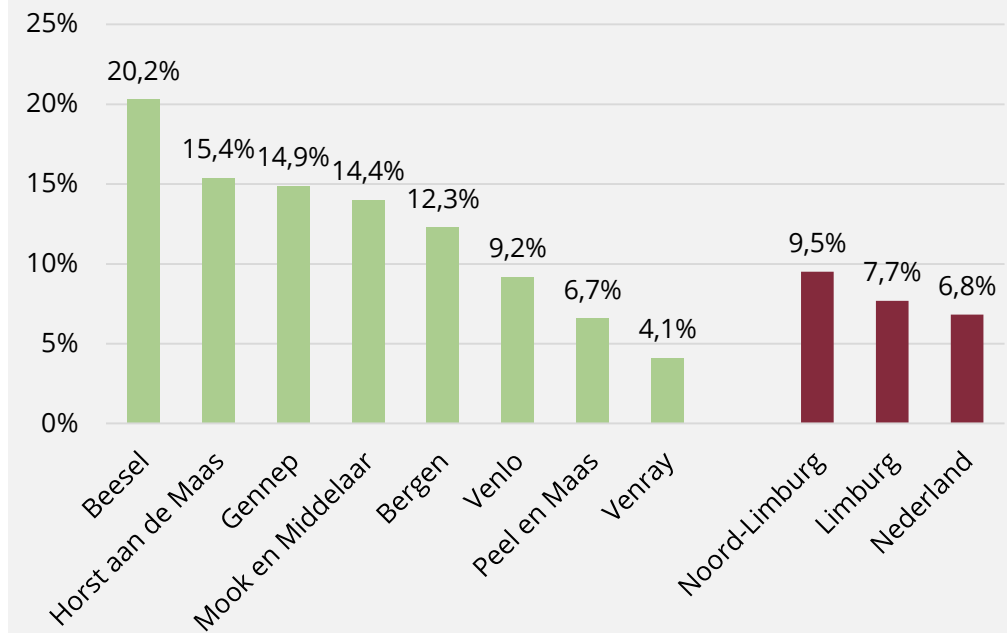
Werkgelegenheid

Belang R&T-sector voor werkgelegenheid toegenomen naar circa 9,5% van de werkgelegenheid

In 2017 zorgden de bestedingen voor ruim 9.480 Fte aan werkgelegenheid. Door parttime en seizoensmatig werk komt het geraamde aantal Fte overeen met een hoger aantal banen, in dit geval circa 13.000 banen. Bestedingen aan verblijf in bungalowparken en voor recreatief winkelen zorgen voor het grootste aandeel in de werkgelegenheid (beiden 26% van het totaal).

Het aandeel van de R&T-sector in de totale werkgelegenheid is in Noord-Limburg hoger dan bijvoorbeeld in de Provincie Limburg of Nederland. Tussen de Noord-Limburgse gemeenten bestaan echter grote verschillen. In de gemeenten Peel en Maas en Venray blijft het aandeel van de R&T-sector in de totale werkgelegenheid achter ten opzichte van het regiogemiddelde. In de gemeente Beesel is circa 20% van de banen toe te schrijven aan bestedingen in de vrijetijdseconomie.

Belang R&T-sector in werkgelegenheid

01

Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

Aanleiding

In 2018 heeft de regio Venlo haar Actieprogramma Vrijtijdseconomie Noord-Limburg voor de jaren 2018-2025 vastgesteld¹. Het actieprogramma bevat vijf actielijnen, waaraan doelen zijn gekoppeld. Een belangrijk kwantitatief doel dat voor 2025 is gesteld is een groei van de vrijetijdsbestedingen in de regio tot de omvang van € 1 miljard.

De gemeenten in Noord-Limburg hebben behoefte aan een nulmeting van de omvang van toeristisch-recreatieve sector over 2017, als referentiepunt voor het Actieprogramma Vrijtijdseconomie. Deze meting kan bovendien worden vergeleken met een vorige meting (over het jaar 2013). De kwantitatieve doelstelling van € 1 miljard bestedingen is gebaseerd op de bestedingen in de vrijetijdseconomie uit de vorige meting. Aan de hand van de huidige meting kan worden vastgesteld of de regio alvast op de goede weg is of zal moeten versnellen om het gestelde kwantitatieve doel te realiseren.

Doel

Het doel van het onderzoek is het meten van de economische betekenis (uitgedrukt in bestedingen en werkgelegenheid) van de toeristisch-recreatieve sector in Noord-Limburg. De betekenis in het jaar 2017 dient daarbij als nulmeting voor het Actieprogramma, maar daarnaast krijgt de ontwikkeling in de periode 2013-2017 een plaats.

² De regio Venlo bestaat uit de gemeenten Beesel, Bergen, Gennep, Horst aan de Maas, Mook en Middelaar, Peel en Maas, Venlo en Venray. In het vervolg zal telkens over Noord-Limburg worden gesproken, in plaats van regio Venlo.

1.2 Afbakening

Afbakening toerisme

De afbakening en categoriale indeling van toerisme voor dit onderzoek is voor het overgrote deel gelijk aan die in de eerder uitgevoerde onderzoeken over de jaren 2008 en 2013 en is opgesteld in overleg met de opdrachtgever. Hierbij is rekening gehouden met de gangbare afbakeningen en definities van toerisme zoals gehanteerd door bijv. het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en het Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen (NBTC).

Er wordt in het onderzoek aandacht besteed aan verblijfstoerisme, dagtoerisme en zakelijk toerisme. In Tabel 1.1. op de volgende pagina staan de categorieën vermeld¹. Er is sprake van een aantal (optische) aanpassingen:

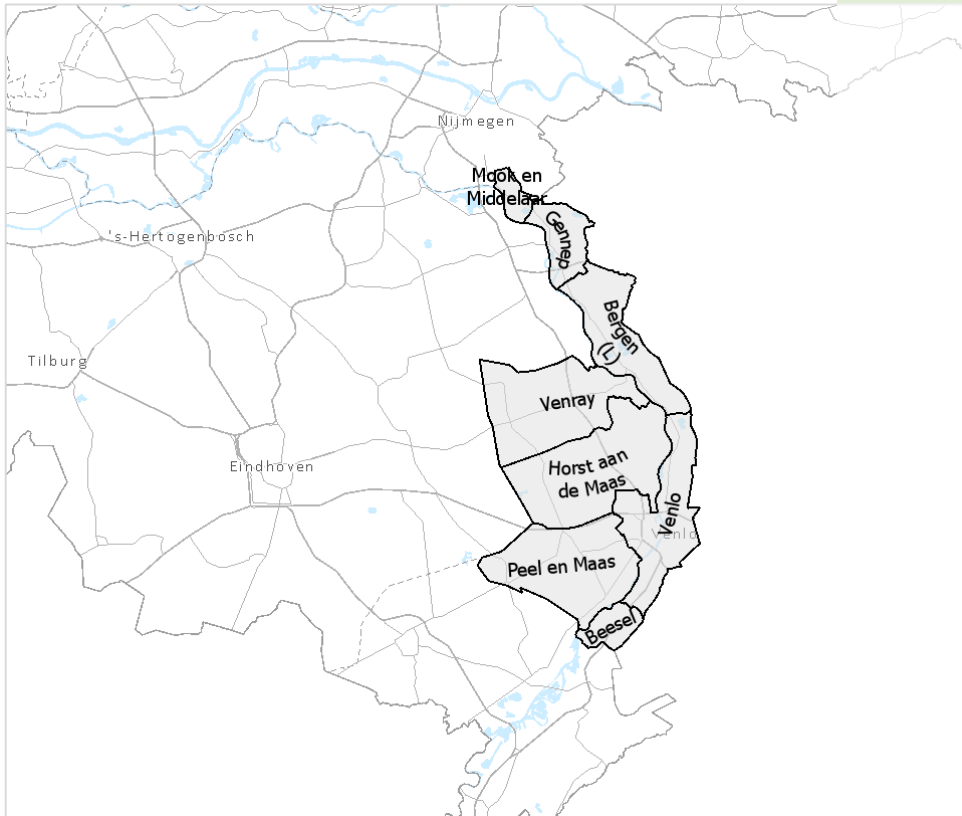
- In 2013 werd de hotelsector uitgesplitst naar “hotels/pensions standaard” en “hotels middenklasse en luxe”, waarbij het sterrenniveau als basis werd genomen voor de indeling. Sinds 2015 is de hotelclassificatie met sterren vrijwillig. Om die reden zijn in deze editie beide hotelcategorieën samengevoegd;
- In 2013 werd tot de categorie toeristisch kamperen op campings ook verblijf in trekkershutten en vergelijkbare accommodaties gerekend. Gezien ontwikkelingen in de markt, met onder andere transformatie van standaard kampeerplaatsen naar luxere kampeervormen, is de categorie in deze editie uitgesplitst naar toeristisch kamperen enerzijds en verblijf in verhuuraccommodaties (glamping, trekkershutten etc.) anderzijds. De resultaten uit de vorige editie zijn hiervoor gecorrigeerd;
- In 2013 werd voor het dagtoerisme een ondergrens van 5.000 bezoeken aangehouden. Bedrijven met minder dan 5.000 bezoeken werden derhalve niet in de economische betekenis opgenomen. Omdat voor de kwaliteit van het totale toeristische product ook kleinschalige aanbieders belangrijk zijn, is de ondergrens in deze editie niet meer gehanteerd en zijn de gegevens van 2013 gecorrigeerd. Enkel voor evenementen geldt wederom een ondergrens van 5.000 bezoeken.

³ Voor definities van de individuele categorieën zie Bijlage 1.

Tabel 1.1. Categoriale indeling toerisme

CATEGORIEËN	
VERBLIJFSTOERISME	DAGTOERISME
HOTELS	ATTRACTIES
BED & BREAKFASTS	MUSEA EN BEZIENSWAARDIGHEDEN
BUNGALOWPARKEN	GOLF
SOLITAIRE BUNGALOWS/APPARTEMENTEN EN KLEINSCHALIGE PARKEN	ENTERTAINMENT
GROEPSACCOMMODATIES	EVENEMENTEN
CAMPINGS (VASTE PLAATSEN)	ROUTEGBONDEN BUITENRECREATIE
CAMPINGS (TOERISTISCH KAMPEREN)	RECREATIEF WINKELN
MINI- EN BOERDERIJCAMPINGS (TOERISTISCH KAMPEREN)	ZAKELIJK TOERISME
VERHUURACCOMMODATIES	
CAMPERPLAATSEN	
JACHTHAVENS (VASTE PLAATSEN)	
JACHTHAVENS (PASSANTENPLAATSEN)	

Regionale afbakening

In het onderzoek naar de economische betekenis van toerisme en recreatie in de regio Noord-Limburg zijn de volgende gemeenten opgenomen:

- Beesel;
- Bergen;
- Gennep;
- Horst aan de Maas;
- Mook en Middelaar;
- Peel en Maas;
- Venlo;
- Venray.

In de vorige editie waren de gemeenten Bergen, Gennep en Mook en Middelaar samengevoegd tot deelregio Maasduinen. In deze editie worden de gegevens van alle gemeenten individueel gerapporteerd. Ook de resultaten uit 2013 worden per gemeente gerapporteerd.

1.3 Methodische verantwoording

Het doel van het onderzoek is het vaststellen van de economische betekenis van recreatie en toerisme. De methodiek die wordt gehanteerd is vergelijkbaar met eerdere metingen.

Om de gewenste informatie op het gewenste detailniveau inzichtelijk te krijgen, zijn drie aanvullende methodieken gehanteerd:

1. **Online enquête onder aanbieders in sector:** in de beginfase van het traject heeft iedere gemeente aan ZKA een overzicht van het toeristisch-recreatief aanbod in haar gemeente geleverd. De aanbieders zijn vervolgens door de gemeenten per brief op de hoogte gebracht van het doel en wijze van het onderzoek, en door ZKA per e-mail benaderd voor deelname aan het onderzoek. De aanbieders zijn onder meer gevraagd naar de omvang en ontwikkeling van het aanbod en vraag, de logiesprijzen, en de herkomst van bezoekers;
2. **Telefonische interviews met aanbieders en stakeholders:** aanbieders en stakeholders zijn tevens telefonisch benaderd door ZKA, met meerdere motieven. Ten eerste zijn telefonische interviews ingezet ter bevordering van de respons. Daarnaast zijn de telefonische interviews gehanteerd ter verzameling van kwalitatieve ontwikkelingen aangaande het toerisme in de regio;

De twee methoden zijn gebruikt om de omvang van het verblijfstoerisme en een deel van het dagtoerisme (attracties, musea en bezienswaardigheden, golf, entertainment, zakelijk) vast te stellen:

- Op basis van de opgegeven waarden wordt voor het verblijfstoerisme per categorie een gemiddelde bezetting vastgesteld. Die bezetting is gehanteerd voor de aanbieders die niet aan het onderzoek hebben meegewerkt. Er is hierbij gelet op de representativiteit van de deelnemende aanbieders. Het totaal aantal overnachtingen per gemeente is vergeleken met de totalen van de toeristenbelasting;
- In het geval van dagtoerisme worden de antwoord uit de enquête en telefonische interviews als basis genomen. Indien een aanbieder niet heeft meegewerkt aan de editie van 2017 wordt informatie uit de editie van 2013 overgenomen. Indien beide gegevens niet beschikbaar zijn, is op basis van vergelijkbare aanbieders in de regio en markt een inschatting gemaakt.

3. **Deskresearch:** deskresearch geldt al basis voor het vaststellen van het aantal bezoeken aan een aantal categorieën. Voor bezoeken met motieven routegebonden recreatie en recreatief winkelen geldt het Continu Vrijtijdsonderzoek (CVTO) van 2015 als basis. Het aantal dagbezoeken is daarbij in perspectief geplaatst aan de hand van andere informatie, omdat het peiljaar van het CVTO (2015) afwijkt van het peiljaar van de monitor (2017) en de bron geen gegevens over buitenlands bezoek bevat. Daarnaast geldt:
- vanwege de beperkte steekproefomvang van CVTO voor recreatief winkelen in de acht Noord-Limburgse gemeenten is besloten de ontwikkeling van het aantal recreatieve winkelbezoeken in de Provincie Limburg in 2012/2013 en 2015 als basis te nemen. Het aantal buitenlandse bezoeken is geraamd aan de hand van het onderzoek “Grenzeloos Winkelen” uit 2009. Ook hier is de provinciale ontwikkeling van het aantal winkelbezoeken in edities 2012/2013 en 2015 als basis genomen voor de verandering van het buitenlands bezoek in deze editie;
 - het aantal binnenlandse en buitenlandse dagbezoeken voor recreatief winkelen is geëxtrapoleerd aan de hand van vraaggegevens van het CBS. De volumeontwikkeling van winkels met non-food artikelen in 2015-2017 is gehanteerd voor voorliggend onderzoek. Het totaal aantal bezoeken is verdeeld over de gemeenten aan de hand van de winkelvloeroppervlakte van de deelsectoren Mode & Luxe, Vrije Tijd en Overige Detailhandel (bron: Locatus);
 - het aantal dagbezoeken voor routegebonden recreatie is verdeeld over de gemeenten aan de hand van twee verdeelsleutels: 1. het aantal hectare bos en open natuurlijk terrein (bron: CBS Bodemstatistiek 2015), en 2. het aantal kilometers wandel- en fietsnetwerk (bron: Routebureau Noord- en Midden-Limburg);
 - het aantal dagbezoeken voor routegebonden recreatie is in perspectief geplaatst aan de hand van verschillende bronnen, zoals interviews met het Routebureau Noord- en Midden-Limburg, (telefonische) enquêtes onder aanbieders in de regio, het “Bezoekersonderzoek natuurgebieden Limburg 2016” van NBTC-NIPO Research, en ten slotte “Marketscan Duitsland 2017” en “Marketscan België 2017” van NBTC-NIPO Research.

Het aantal evenementbezoeken per gemeente is bepaald via een combinatie van deskresearch, gegevens van de Veiligheidsregio Limburg-Noord, en gegevens van de gemeenten in Noord-Limburg.

Helft van aanbieders participeert en rapporteert vraaggegevens

In totaal is een respons van 51% gerealiseerd onder de aanbieders die voor een bedrijfsenquête zijn benaderd. Het gaat hier om aanbieders die daadwerkelijk vraaggegevens hebben aangeleverd. Indien ook incomplete vragenlijsten in beschouwing worden genomen stijgt het percentage verder, evenals wanneer de respons in capaciteit in plaats van aantallen bedrijven wordt uitgedrukt. In categorieën als hotels, bungalowparken en attracties hebben alle grote aanbieders aan het onderzoek meegewerkt. De respons was met andere woorden hoog en is mede tot stand komen gekomen met behulp van de regiogemeenten.

Tijdens het onderzoek heeft de regio tevens een lijst met aanbieders samengesteld waarvan de regio deelname cruciaal acht. In totaal zijn 53 aanbieders op deze lijst geplaatst en daarvan hebben uiteindelijk 44 aanbieders (83%) gegevens aan ZKA verstrekt.

Ten behoeve van de ontwikkeling van de overnachtingen, bezoeken en economische betekenis tussen 2013 en 2017 zijn vanwege voortschrijdend inzicht een aantal correcties doorgevoerd. Deze correcties hadden bijvoorbeeld betrekking op aanbod dat tijdens de vorige editie niet in beeld was, of het toepassen van een andere verdeelsleutel (na overleg met de opdrachtgever) voor activiteiten recreatief winkelen en routegebonden recreatie. Voor de vergelijking met 2013 dienen de cijfers in deze rapportage als basis te worden genomen.

Tabel 1.3. Overzicht respons bedrijfsenquêtes (in aantallen bedrijven)

TYPE ACCOMMODATIE	POPULATIE	RESPONS	AANDEEL
HOTELS	43	29	67%
BED & BREAKFASTS	121	60	50%
BUNGALOWPARKEN	14	8	57%
SOLITAIRE BUNGALOWS EN KLEINSCHALIGE PARKEN	56	27	48%
GROEPSACCOMMODATIES	59	30	51%
CAMPINGS REGULIER/ CAMPERPLAATSEN	63	31	49%
MINI- EN BOERDERIJCAMPINGS	49	23	47%
JACHTHAVENS	10	4	40%
ATTRACTIES	46	20	43%
MUSEA EN BEZIENSWAARDIGHEDEN	41	27	66%
GOLF	10	5	50%
ENTERTAINMENT	21	11	52%
ZAKELIJK DAGTOERISME	90	42	47%
TOTAAL	623	317	51%

02

Verblijfstoerisme

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gepresenteerd van het verblijfstoeristische aanbod in Noord-Limburg (2.2.). Tevens worden de belangrijkste ontwikkelingen ten opzichte van 2013 besproken. Vervolgens wordt ingegaan op de vraag (2.3.) en hoe deze zich heeft ontwikkeld ten opzichte van 2013. Hierna wordt de vraag uitgesplitst naar gemeente (2.4.) en wordt er ingezoomd op de herkomst van de gasten (2.5.). Ten slotte volgt een benchmark van de bezettingsgraden en herkomst ten opzichte van andere regio's.

Als basis is het aanbodbestand gebruikt dat is aangeleverd door de gemeenten. Alle aanbieders zijn vervolgens voor een enquête benaderd. De antwoorden uit deze enquête vormen de basis voor de resultaten in dit onderzoek. Op deze manier hebben we ook in kaart gebracht welke bedrijven nieuw en gesloten zijn ten opzichte van 2013. Hierdoor kunnen we een betrouwbaar overzicht presenteren van de ontwikkelingen in de vraag- en aanbod in Noord-Limburg over de periode 2013-2017.

2.2 Aanbod

Verblijfsrecreatie blijft dominant in aanbod

- Het **totaal aantal slaappleatsen in de regio Noord-Limburg bedraagt ongeveer 88.500** (zie tabel 2.1.). Noord-Limburg is en blijft een bestemming voor verblijfsrecreatie. De totale capaciteit bestaat voor ruim 85% uit bungalows, vaste plaatsen, toeristische kampeerplaatsen, camperplaatsen en verhuuraccommodaties. De capaciteit van de overige typen verblijfsaanbod is derhalve relatief beperkt;
- In Noord-Limburg bedraagt de toeristische capaciteit (alle slaappleatsen excl. vaste plaatsen op campings en vaste ligplaatsen in jachthavens) ruim 54.000 slaappleatsen. De **verhouding in slaappleatsen tussen toeristisch en vast verblijf is daarmee 60-40**;
- De Schatberg in Sevenum is de grootse aanbieder in het verblijfstoerisme in Noord-Limburg. Dit park heeft de beschikking over ongeveer 1.000 eenheden. Daarop volgen Center Parcs het Heijderbos en Camping de Heidense Bossen met ieder circa 800 eenheden. Van Der Valk Venlo is het grootste hotel in Noord-Limburg met 149 kamers,

Tabel 2.1. Aanbod verblijfstoerisme

TYPE ACCOMMODATIE	AANTAL SLAAPPLAATSEN	AANDEEL	AANTAL EENHEDEN	EENHEID
CAMPINGS (VASTE PLAATSEN)	29.180	33%	5.836	PLAATSEN
CAMPINGS (TOERISTISCH KAMPEREN)	20.635	23%	4.127	PLAATSEN
BUNGALOWPARKEN	16.936	19%	3.436	WONINGEN
JACHTHAVENS (VASTE PLAATSEN)	4.893	6%	1.631	PLAATSEN
MINI- EN BOERDERIJCAMPINGS (TOERISTISCH KAMPEREN)	4.765	5%	953	PLAATSEN
VERHUURACCOMMODATIES	3.490	4%	674	ACCOMMODATIES
GROEPSACCOMMODATIES	2.760	3%	2.760	BEDDEN
HOTELS	2.740	3%	1.338	KAMERS
CAMPERPLAATSEN	1.118	1%	497	PLAATSEN
BED & BREAKFASTS	743	1%	345	KAMERS
SOLITAIRE BUNGALOWS EN KLEINSCHALIGE PARKEN	619	1%	113	WONINGEN
JACHTHAVENS (PASSANTENPLAATSEN)	612	1%	204	PLAATSEN
TOTAAL	88.491	100%		

Bescheiden groei aanbod, met name verschuivingen

Het aantal verblijfseenheden is gegroeid met ruim 3% ten opzichte van 2013 (zie tabel 2.2.). De toe- en afname verschilt echter sterk per sector:

- De meeste typen verblijfsaanbod groeiden bescheiden. Bed & Breakfasts, verhuuraccommodaties en camperplaatsen groeiden sterk. Door de beperkte omvang van het aanbod in die sectoren blijft het effect op het totale aanbod beperkt;
- Het aantal woningen op bungalowparken is iets gedaald. De sluiting van het Roekenbosch in de gemeente Venray was hier met name debet aan. In 2013 opereerde dit park nog onder de vlag van Hogenboom, maar de toeristische verhuur aldaar is gestopt. In 2016 verhuurde de coöperatie het park aan het COA, maar deze gaf in 2017 aan geen gebruik van het park meer te maken;
- Het totale aantal vaste en toeristische kampeerplaatsen is licht gedaald. Dit past goed in de landelijke trend waarbij het aantal jaar- en toeristische plaatsen op campings afneemt. De vraag naar ruimere plaatsen (waarbij drie jaarplaatsen twee jaarplaatsen worden) en naar meer luxe (met transformaties naar vakantiewoningen, verhuuraccommodaties of camperplaatsen tot gevolg) verklaren deze trend.

Tabel 2.2. Ontwikkeling verblijfstoeristisch aanbod

TYPE ACCOMMODATIE	EENHEID	2013	2017	ONTWIKKELING
CAMPERPLAATSEN	PLAATSEN	299	497	66%
VERHUURACCOMMODATIES	ACCOMMODATIES	496	674	36%
GROEPSACCOMMODATIES	BEDDEN	2.288	2.760	21%
BED & BREAKFASTS	KAMERS	289	345	19%
SOLITAIRE BUNGALOWS EN/OF KLEINSCHALIGE PARKEN	WONINGEN	101	113	12%
HOTELS	KAMERS	1.222	1.338	9%
JACHTHAVENS (VASTE PLAATSEN)	PLAATSEN	1.551	1.631	5%
MINI- EN BOERDERIJCAMPINGS (TOERISTISCH KAMPEREN)	PLAATSEN	915	953	4%
CAMPINGS (TOERISTISCH KAMPEREN)	PLAATSEN	4.060	4.127	2%
JACHTHAVENS (PASSANTENPLAATSEN)	PLAATSEN	204	204	0%
CAMPINGS (VASTE PLAATSEN)	PLAATSEN	6.120	5.836	-5%
BUNGALOWPARKEN	WONINGEN	3.645	3.436	-6%
TOTAAL	EENHEDEN			3%

Conceptuele verbetering in hotels en bungalowparken

Het aanbod is in vrijwel alle sectoren gegroeid. De mate waarin verschilt per sector. Een aantal ontwikkelingen valt hierbij op:

- **Hotels:** sinds 2013 zijn vier nieuwe hotels gerealiseerd. Gezamenlijk bieden deze hotels 149 kamers aan. Dit zijn voornamelijk kleinschalige pensions. Opvallend is dat de nieuwe hotels op basis van locatie of voorzieningen allen een speciaal concept aanbieden. Parkhotel Bad Arcen, met 90 kamers de grootste nieuwkomer, werkt samen met Roompot en biedt tevens toegang tot het Thermaalbad Arcen. Theaterhotel Venlo is gevestigd in hetzelfde gebouw als theater De Maaspoort, terwijl Hotel in de Witte Dame aan het Pieterpad gelegen is. HoteBB Het Raadhuis is een combinatie van een designhotel en B&B en is gevestigd in het oude gemeentehuis van Kessel. Tegenover deze nieuwe aanbieders staat ook de sluiting van acht (voornamelijk kleinschalige) aanbieders;
- **B&B's:** De B&B-sector is per definitie dynamisch omdat ondernemers relatief eenvoudig een B&B kunnen starten en stoppen. Er zijn dus ook meerdere aanbieders bijgekomen en gesloten, maar in dit geval gaat het niet direct om aanbieders met een sterk onderscheidend concept. Op totaalniveau is het aanbod licht toegenomen met vijftien B&B's;
- **Bungalowparken:** De grootste bungalowparken zijn in termen van aantallen woningen stabiel gebleven en hebben vooral ingezet op een kwaliteitsslag. Center Parcs Limburgse Peel is bijvoorbeeld gerenoveerd. In de afgelopen jaren zijn ook woningen van Resort Arcen gerestyled en ook andere parken als Klein Vink, Center Parcs het Meerdal, Center Parcs Het Heijderbos, Droompark Maasduinen en Landal de Lommerbergen hebben een restyling aangekondigd of zijn inmiddels gestart.

- **Groepsaccommodaties:** De totale capaciteit van de groepsaccommodaties is met ongeveer 20% toegenomen. De uitbreiding van Kasteel de Berckt speelde hierin een belangrijke rol. Andere nieuwe accommodaties (zoals Gastrobar D'n Burgeméster in Meijel) zorgden ook voor een toename van bijna 200 bedden;
- **Campings:** Op Noord-Limburgse campings is sprake van een lichte daling van het aantal vaste plaatsen. Dit past in een landelijke trend waarbij, door een toenemende vraag naar meer luxe en ruimte. Het aantal aangeboden toeristische kampeerplaatsen was verder stabiel, afgezien van de opening van Equestrian Centre de Peelbergen. Er zijn geen reguliere campings geopend na 2013. De capaciteit op mini- en boerderijcampings nam wel licht toe door enkele nieuwkomers;
- **Camperplaatsen:** Het aantal camperplaatsen in Noord-Limburg is sterk gestegen, conform de landelijke trend. Omdat hier kansen worden gezien is een aantal campings recentelijk overgeschakeld naar het aanbieden van camperplaatsen. Zo is Camping Heiderust in Baarlo sinds 2017 een campercamping geworden. Vooral in de gemeente Peel en Maas, traditioneel de gemeente met de grootste kampeersector in Noord-Limburg, is sprake van een toename van het aantal camperplaatsen. Desondanks blijft het absolute aantal camperplaatsen in Noord-Limburg relatief bescheiden (ca. 500).

2.3 Vraag per categorie

Bungalowparken blijven voorname positie houden in regio én Nederland

Het totaal aantal toeristische overnachtingen was in 2017 ruim 4,9 miljoen.

De prestaties per categorie zijn vergelijkbaar met eerdere edities:

- Met bijna 70% van het totaal aantal overnachtingen blijven bungalowparken dominant in de verblijfstoeristische markt van Noord-Limburg. Ook landelijk geniet de bungalowsector een behoorlijk aandeel. **In 2017 bedroeg het aandeel van de Noord-Limburgse bungalowparken in het landelijk aantal overnachtingen bijna 9%⁵;**
- Andere sectoren zijn aanzienlijk minder omvangrijk. Toch komen de verschillende kampeervormen samen tot bijna 20% van de overnachtingen. Hotels en B&B's (10%) volgen op gepaste afstand, maar kennen een groter aandeel dan in 2013; De overige sectoren (groepsaccommodaties, jachthavens) zijn verantwoordelijk voor een beperkt deel van het totaal aantal overnachtingen in Noord-Limburg.

Tabel 2.3. Aantal overnachtingen per categorie

CATEGORIE	OVERNACHTINGEN 2017	OVERNACHTINGEN 2013	AANDEEL 2017
BUNGALOWPARKEN	3.340.900	3.064.500	68%
CAMPINGS (TOERISTISCH)	616.000	590.500	12%
HOTELS	437.000	349.600	9%
VERHUURACCOMMODATIES	156.500	128.800	3%
GROEPSACCOMMODATIES	127.400	107.300	3%
MINI- EN BOERDERIJ- CAMPINGS (TOERISTISCH)	77.300	85.700	2%
SOLITAIRE BUNGALOWS EN KLEINSCHALIGE PARKEN	41.000	33.900	1%
BED & BREAKFASTS	40.800	31.700	1%
CAMPERPLAATSEN	39.900	23.000	1%
JACHTHAVENS (PASSANTENPLAATSEN)	13.300	13.600	<0,5%
TOTAAL	4.890.100	4.428.700	100%

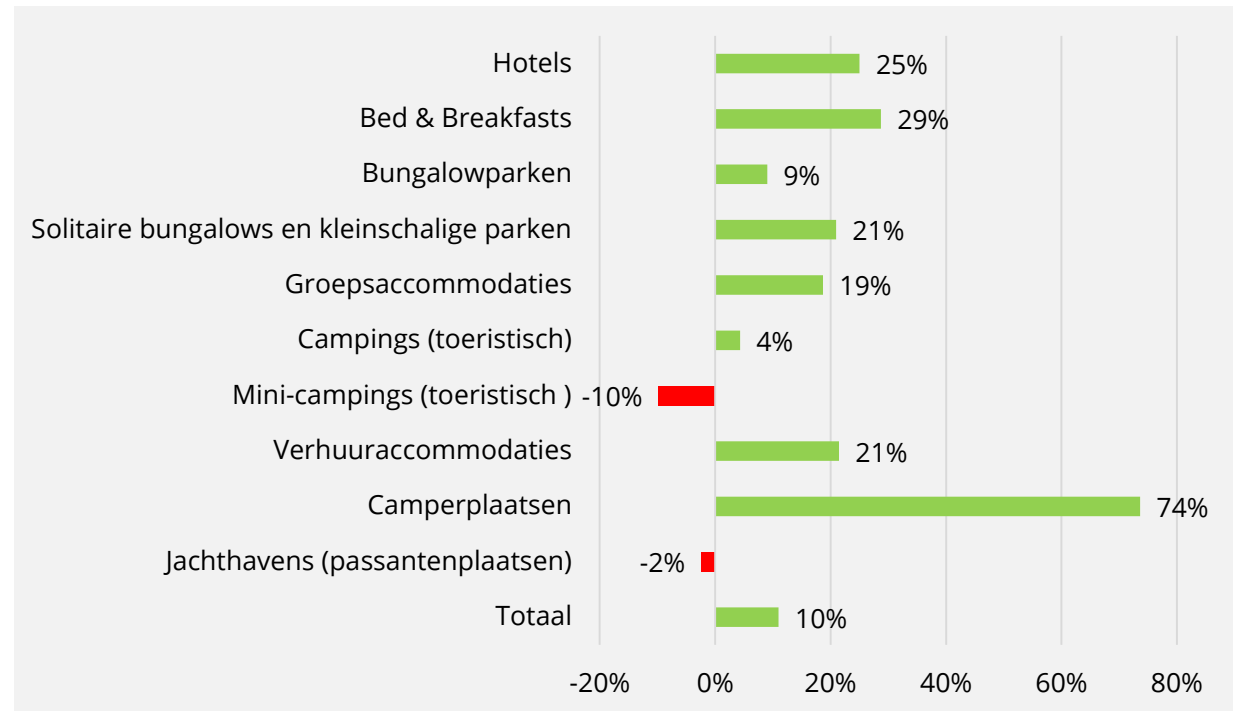
NB: door afrondingen tellen percentages niet op tot 100%

⁵ Hierbij is het aantal overnachtingen dat volgt uit dit onderzoek met het aantal overnachtingen gerapporteerd door Statistiek Logiesaccommodaties van CBS in 2017.

Groei Noord-Limburg overstijgt landelijk gemiddelde

- De landelijke groei (zonder Amsterdam) van het aantal toeristische overnachtingen bedroeg in de periode 2013-2017 ongeveer 7% (bron: CBS). In Noord-Limburg was in 2013 het aantal toeristische overnachtingen circa 4,43 miljoen. Daarmee bedroeg de groei in Noord-Limburg over de afgelopen jaren 10%. Het aantal toeristische overnachtingen in Noord-Limburg groeit dus harder dan het landelijk gemiddelde;
- De meeste sectoren hebben een flinke groei doorgemaakt in het aantal overnachtingen in de periode 2013-2017. De grootste relatieve groei vond plaats bij camperplaatsen en B&B's. Voor de economische betekenis is groei van het aantal overnachtingen in hotels en op bungalowparken echter meer van belang vanwege de omvang;
- Alleen de vraag naar overnachtingen op mini- en boerderijcampings en het aantal passantenovernachtingen in jachthavens is gedaald. Op de volgende pagina's gaan we verder in op groei en krimp.

Tabel 2.4. Vraagontwikkeling verblijfstoerisme 2013-2017

Bezetting hotels en B&B's verbeterd, maar zorgen om prijsniveau

De hotellerie had een beter jaar in 2017 dan in 2013. De bezetting is bijvoorbeeld sterk gegroeid ten opzichte van 2013¹. Een aantal ontwikkelingen springen in het oog:

- De groei van het aantal hotelovernachtingen (+25%) kan deels verklaard worden door de opening van vier nieuwe hotels (+9% in kamers). Nieuw aanbod creëert in zekere mate vraag, zeker als het aanbod gepaard gaat met bijvoorbeeld eigen dagrecreatief aanbod. Omdat de vraag sterker steeg dan het aanbod is de **kamerbezettingsgraad van bestaande hotels gegroeid van 54% in 2013 naar 61% in 2017**. De herstellende economie wordt het vaakst opgegeven door hoteliers als oorzaak van de betere bezetting;
- Het belang van zakelijke overnachtingen is iets toegenomen ten opzichte van 2013. In het huidige onderzoek is 59% van het aantal hotelovernachtingen zakelijk, tegenover 55% in 2013. Een **groei van zakelijk verblijf is een indicator van economische voorspoed**;
- Desondanks zijn er wel **zorgen over de gerealiseerde prijzen per kamer**. De sterke concurrentie zorgt ervoor dat er veel op prijs wordt geconcurrereerd, met name op weekdagen.
- Het aantal overnachtingen in B&B's is gestegen (+29%). Deels is de groei aanbod gedreven. Ondernemers **noemen regelmatig een betere naamsbekendheid van hun bedrijf en de regio** als overige oorzaken voor de groei. Toch zijn er ook zorgen. Zo geeft een aantal B&B's aan meer concurrentie te ervaren en daardoor een lagere bezetting te realiseren dan voorheen. Eerder zagen we al dat het aanbod met circa 19% is gestegen ten opzichte van 2013. Per saldo steeg de bezetting (gemiddeld) dus wel.

“De bezettingsgraad van hotels is sterk verbeterd ten opzichte van 2013. Er zijn wel zorgen over de gerealiseerde prijzen per kamer.”

⁶ De bezetting is bovendien licht gegroeid ten opzichte van 2016, toen in opdracht van de Provincie Limburg een provinciaal hotelmarktonderzoek is uitgevoerd.

Fikse toename overnachtingen bungalowparken (+9%)

Het aantal overnachtingen op bungalowparken is gegroeid. De **groei bedraagt circa 9% ten opzichte van 2013, ofwel jaarlijks gemiddeld ongeveer 2%**. Deze groei wordt voornamelijk gerealiseerd door de grootschalige ketengebonden bungalowparken in de regio.

Factoren die worden genoemd voor de groei zijn onder meer de kwaliteitsslag die parken hebben gemaakt, betere economische omstandigheden, een betere marketing en/of online vindbaarheid, en de terroristische aanslagen in het buitenland in 2017 (met als gevolg een versterkte focus op binnenlandse vakanties).

De **bungalowbezetting was in 2017 sterk hoger dan in 2013 (68% versus 61%)**. Het wegvallen van Het Roekenbosch speelt hierin ook een rol: het aantal overnachtingen wordt verdeeld over minder eenheden.

Groei solitaire bungalows en kleinschalige parken sterker dan bungalowparken

Eenzelfde patroon is te zien voor het aantal overnachtingen in solitaire bungalows en op kleinschalige vakantieparken, met een forse groei ten opzichte van 2013 (+21%). Behalve de groei van de economie, worden ook een betere online vindbaarheid, toename van het aantal evenementen en de samenwerking met Liefde voor Limburg als oorzaken genoemd.

Ontwikkelingen verblijfssector na 2017

In 2018 (na het peiljaar 2017) is de verblijfssector in ontwikkeling gebleven:

- In 2018 is de restyling van **Center Parcs Limburgse Peel** afgerond. Alle accommodaties zijn voorzien van een nieuw interieur. Ook voorzieningen als de Market Dome en Aqua Mundo zijn grondig vernieuwd. Daarnaast is er een speel- en belevenispromenade geopend;
- Het Tulip Inn hotel in Sevenum is omgebouwd naar een nieuwe formule in het driesterrensegment. Het hotel gaat verder onder de naam **Gr8 Hotel Sevenum**. Het bijbehorende AC-Restaurant is omgevormd tot een La Place-vestiging en dient tevens als ontbijtplek voor het hotel. Ook Hostellerie de Neerhof kreeg een nieuwe 'look' en is met nieuwe uitbaters als **Baron Frits** voortgezet;
- Een aantal grootschalige kampeerbedrijven in de regio (o.m. Beringerzand, Parc de Witte Vennen) is **afgelopen jaar van eigenaar gewisseld**. Nieuwe eigenaars zorgen doorgaans voor een fikse impuls aan het park.

Deze ontwikkelingen zijn nog niet in de cijfers opgenomen, aangezien het peiljaar 2017 is.

Uiteenlopende ontwikkelingen in kampeersector

Landelijk is in de afgelopen jaren het aantal overnachtingen op toeristische en vaste plaatsen op campings afgenomen⁷. In Noord-Limburg lijkt echter vooral sprake te zijn van een stabilisatie. **Door een dalend aantal vaste jaarplaatsen maar een groeiend aantal verhuuraccommodaties en camperplaatsen bleef het totaal aantal overnachtingen in de sector redelijk op peil.**

De daling in de vraag naar jaarplaatsen komt onder meer door een vergrijzende markt en de verschuiving in consumentenfocus van bezit naar gebruik. Om die reden transformeren sommige parken hun jaarplaatsaanbod naar andere typen van kamperen. Een voorbeeld is Camping Roland in Afferden, dat recentelijk een aantal jaarplaatsen heeft getransformeerd tot verhuuraccommodaties. **De bezetting van jaarplaatsen is met bijna 90% in de regio Noord-Limburg gemiddeld.**

De bezetting van toeristische kampeerplaatsen is met 14% nagenoeg hetzelfde als in 2013. De vraag naar verhuuraccommodaties (bijv. glamping, safaritenten, stacaravans) ontwikkelt zich positief. De daling van het aantal overnachtingen op mini- en boerderijcampings wijkt echter af van de verwachtingen. Met minder dan 1.000 kampeerplekken en een sterke afhankelijkheid van het weer is deze sector altijd aan fluctuaties onderhevig waardoor een daling echter niet direct op een structureel probleem hoeft te wijzen.

⁷ Bron: Statistiek Logiesaccommodaties (CBS)

Toekomstige ontwikkelingen verblijfstoerisme

In de regio zijn verschillende plannen van groot- en kleinschalige aanbieders, bijvoorbeeld:

- In de komende jaren volgen **herinrichtingen** van onder meer **Center Parcs Het Heijderbos** en **Center Parcs Meerdal**. Ook hier worden naast de accommodaties ook de parkvoorzieningen vernieuwd. Ook **Landal de Lommerbergen** heeft een vernieuwing aangekondigd;
- **De Schatberg** heeft plannen om in de komende jaren 240 nieuwe eenheden te realiseren. De uitbreiding zou een forse impuls voor het verblijfsaanbod in de regio betekenen;
- **Hotel Maashof** heeft voor de toekomst een verdere uitbreiding met 30 kamers (naar 85 kamers) gepland.

Campermarkt is een groeimarkt

Landelijk gezien is de campermarkt groeiende. De ontwikkeling van de vraag naar camperplaatsen in de regio Noord-Limburg is echter moeilijk in te schatten. Dit komt doordat er geen goede vergelijking gemaakt kan worden met het aanbod in 2013. Destijds was alleen informatie bekend over camperplaatsen op losse terreinen en niet op campings. Daar is vanaf deze meting wel expliciet naar gevraagd bij campingondernemers. De cijfers over camperplaatsen in deze rapportage blijven echter indicatief. Dit komt doordat niet alle campings onderscheid maken tussen reguliere plaatsen en camperplaatsen, en overnachtingen hierin. Hoewel hiervoor zoveel mogelijk is gecorrigeerd, kan er dus enige overlap bestaan tussen camperplaatsen en kampeerplaatsen. Een aantal ondernemers gaf wel aan de campercapaciteit te hebben uitgebreid de afgelopen jaren.

Groepsaccommodaties: meer aanbod, meer overnachtingen

Het aantal bedden in groepsaccommodaties is met ongeveer 10% gestegen ten opzichte van 2013. De bedbezetting is echter nagenoeg gelijk gebleven (was in 2017 13%). De groei van het aantal overnachtingen volgt dus op een groei van het aanbod. Vanaf 2013 zijn er zeven groepsaccommodaties bijgekomen in Noord-Limburg. Hiertegenover staat de sluiting van vier groepsaccommodaties.

Overnachtingen op jachthavens stabiel

De bezetting van het aantal vaste ligplaatsen in Noord-Limburg blijft onveranderlijk hoog: 98% van de ligplaatsen is bezet. Het aantal passantenovernachtingen is daarentegen met ongeveer 2% afgenomen.

Betere bezetting in hotels en bungalowparken

De bezettingsgraden zijn over het algemeen hoger dan in 2013. Vooral de hotels en bungalowparken noteren betere bezettingsgraden dan in 2013. Bij de bungalowparken is dat grotendeels te danken aan een betere bezetting per park. De sluiting van Het Roekenbosch, dat in 2013 een lager dan gemiddelde bezetting realiseerde, speelde echter ook een rol in de stijging van de bezettingsgraad.

Bij de overige sectoren is de bezetting ongeveer gelijk gebleven. Dit toont aan dat de groei van de vraag in deze sectoren evenredig is meegegroeid met de groei van het aanbod.

Tabel 2.5. Bezettingsgraden per verblijfscategorie

BEZETTINGSGRADEN	2013	2017
HOTELS	54%	61%
BED & BREAKFASTS	18%	21%
BUNGALOWPARKEN	61%	68%
SOLITAIRE BUNGALOWS EN KLEINSCHALIGE PARKEN	23%	24%
TOERISTISCHE KAMPEERPLAATSEN (CAMPINGS)	13%	14%
TOERISTISCHE KAMPEERPLAATSEN (MINI- EN BOERDERIJCAMPINGS)	9%	7%
VERHUURACCOMMODATIES	17%	15%
CAMPERPLAATSEN	8%	10%
GROEPSACCOMMODATIES	12%	13%

2.4 Vraag per gemeente

Horst aan de Maas, Gennep en Venlo goed voor 70% van overnachtingen

In sommige gemeenten is het aandeel toeristische overnachtingen groter dan in de andere (zie tabel 2.6.). Ongeveer een derde van een toeristische overnachtingen in Noord-Limburg belandt in de gemeente Horst aan de Maas. De aanwezigheid van drie grote bungalowparken is hiervoor een logische verklaring. Ook in Venlo en Gennep is het aantal toeristische overnachtingen substantieel. Voor Venlo betekent dat vooral veel bungalowvraag en hotelvraag en voor Gennep met name vraag naar bungalows. In de gemeenten Bergen, Mook en Middelaar en Venray is het belang van het verblijfstoerisme relatief bescheiden. In bijlage 2 zal dieper worden ingegaan op het aantal overnachtingen per categorie per gemeente.

Groei in de meeste gemeenten meer dan 10% (2,5%- 5% per jaar)

- **Beesel:** De groei van het aantal overnachtingen wordt vooral veroorzaakt door Landal de Lommerbergen. Daarnaast is het aantal overnachtingen in hotels en B&B's flink gestegen (met bijna 40%), en het aantal overnachtingen op kampeerplaatsen iets gedaald.
- **Bergen:** Bijna alle sectoren in de gemeente Bergen rapporteren een lichte groei van het aantal overnachtingen. Met een groei van ruim 60% behoort de campersector tot de grootse stijger. De keuze van camping Roland om campers te gaan accommoderen is een verklaring voor deze groei.

Tabel 2.6. Aantal toeristische overnachtingen per gemeente

GEMEENTE	OVERNACHTINGEN 2017	OVERNACHTINGEN 2013	ONTWIKKELING 2013-2017	AANDEEL 2017
BEESEL	543.300	478.700	13%	11%
BERGEN	184.700	163.500	13%	4%
GENNEP	961.400	843.800	14%	20%
HORST AAN DE MAAS	1.555.700	1.376.400	13%	32%
MOOK EN MIDDELAAR	52.800	46.100	15%	1%
PEEL EN MAAS	552.300	514.300	7%	11%
VENLO	893.700	733.800	22%	18%
VENRAY	146.200	272.100	-46%	3%
TOTAAL	4.890.100	4.428.300	10%	100%

- **Gennepe:** Bungalows zijn dominant in de toeristische vraag in deze gemeente en in deze sector vond dan ook de grootste stijging plaats van het aantal overnachtingen. De relatieve groei van het aantal overnachtingen in hotels (28%) en B&B's (36%) is ook noemenswaardig;
- **Horst aan de Maas:** Deze gemeente heeft het grootste aandeel in overnachtingen in de regio Noord-Limburg. In absolute zin wordt de stijging grotendeels veroorzaakt door de bungalowparken en campings, maar in relatief opzicht noteren hotels, B&B's, verhuur- en groepsaccommodaties eveneens een flinke groei;
- **Mook en Middelaar:** Met 1% is het aandeel overnachtingen van deze gemeente binnen de regio Noord-Limburg beperkt. Ondanks de sluiting van hotel Jachtslot Mookerheide is het totaal aantal overnachtingen in deze gemeente met ongeveer 14% gestegen;
- **Peel en Maas:** Deze gemeente noteert de laagste procentuele groei van de Noord-Limburgse gemeenten (7%). Onder meer veranderd gebruik van het aanbod dempt de groei van het aantal toeristische overnachtingen in deze sector.
- **Venlo:** Zowel in hotels als op bungalowparken nam het aantal overnachtingen met ongeveer 70.000 toe. Deels is dit reguliere groei vanwege hogere bezettingsgraden, maar ook nieuw aanbod (met name in de hotelsector - Theaterhotel en Parkhotel Bad Arcen) speelt een rol. Deze groei compenseert de daling van het aantal overnachtingen op kampeerplaatsen en in groepsaccommodaties ruimschoots;
- **Venray:** Dit is de enige gemeente waar een daling van het totaal aantal overnachtingen plaatsvond. De sluiting van Roekenbosch en een aantal kleinschalige parken is hier de belangrijkste verklaring voor. Het aantal overnachtingen in de overige sectoren is redelijk stabiel gebleven.

2.5 Herkomst overnachtingen

Meer buitenlandse toeristen naar Noord-Limburg

In alle sectoren zijn Nederlanders in de meerderheid (met gemiddelde 71%). Vooral campings en groepsaccommodaties zijn in Noord-Limburg daarbij afhankelijk van de binnenlandse markt⁸. Duitsers kamperen graag, maar gaan tijdens zomervakanties vaker naar de kust.

Hotels, B&B's en jachthavens laten een iets gevarieerder beeld zien, in het geval van hotels mede door zakelijk toerisme. Echter, ook in deze sectoren is het merendeel van het bezoek afkomstig uit Nederland.

In 2013 was circa 84% van het bezoek afkomstig uit Nederland. Dit betekent dat de buitenlandse markt is gegroeid in Noord-Limburg. Met name de Duitse markt is hierin belangrijk, meer dan de Belgische markt. Alleen in groepsaccommodaties was in 2017 het aantal Duitsers en Belgen ongeveer gelijk. Gasten met een andere nationaliteit bezoeken vooral hotels en B&B's in Noord-Limburg. Deze categorieën zijn meer in trek bij internationale gasten dan in 2013. Destijds kwam circa 70% van het hotelbezoek uit Nederland, in 2017 is dit aandeel gedaald naar 58%.

Tabel 2.7. Herkomst overnachtingen verblijfstoeristisch aanbod

CATEGORIE	NEDERLAND	DUITSLAND	BELGIË	OVERIG
HOTELS	58%	20%	7%	15%
B&BS EN PENSIONS	55%	26%	7%	11%
BUNGALOWPARKEN EN SOLITAIRE BUNGALOWS	73%	14%	12%	1%
CAMPINGS EN MINI- EN BOERDERIJCAMPINGS	82%	10%	5%	3%
GROEPS-ACCOMMODATIES	77%	8%	9%	5%
JACHTHAVENS	68%	22%	5%	5%
TOTAAL	71%	15%	9%	5%

⁸ Bedrijven die zich volledig richten op het huisvesten van arbeidsmigranten maken geen onderdeel uit van dit onderzoek.

2.6 Benchmark

Met name bungalowparken succesvol

Aan de hand van de bezettingsgraad en gerealiseerde logiesprijzen kan het bedrijfsmatig functioneren van de sector worden beoordeeld. De focus ligt hierbij op de belangrijkste verblijfssectoren in economisch opzicht: hotels en bungalowparken. Hiertoe is gebruik gemaakt van gegevens van het CBS en van onderzoeken die ZKA heeft uitgevoerd (zie tabel 2.10. en 2.11.):

- Het samenspel van bezetting en prijs bepaalt in hoeverre hoteliers de mogelijkheid hebben het product up-to-date te houden, en dus de sector toekomstbestendig te houden. De bezettingsgraad van hotels in Noord-Limburg week in 2017 niet veel af van het provinciale gemiddelde, maar de gerealiseerde kamerprijs is lager dan in andere gebieden in Limburg⁹. Ook landelijk gezien zijn de bezettingsgraden en gerealiseerde logiesopbrengsten hoger¹⁰;
- De bezettingsgraad van bungalows en verhuuraccommodaties is hoog in vergelijking tot andere regio's. Meerdere bungalowparken in Noord-Limburg beschikken over eigen (all-weather) voorzieningen, waardoor de parken gedurende een langere periode in het jaar een hoge bezetting kunnen realiseren. Tevens zijn vrijwel alle parken in Noord-Limburg ketengebonden en grootschalig, waardoor de eigen marketingkracht groter is dan in veel andere regio's.

⁹ Bron: Provinciaal Hotelmarktonderzoek

¹⁰ Bron: HOSTA 2018

Tabel 2.8. Benchmark bezettingsgraden (provinciaal en nationaal)

	NOORD-LIMBURG	LIMBURG	NEDERLAND (EXCL. AMSTERDAM)
HOTELS	61%	62%	67%
BUNGALOWS EN VERHUURACCOMMODATIES	59%	44%	44%

NB: De bezetting is per accommodatie en/of kamer berekend en niet per slaappleats.

Tabel 2.9. Benchmark bezettingsgraden (regionaal)

	NOORD-LIMBURG	ACHTER-HOEK	ARNHEM-NIJMEGEN	LAND VAN CUIJK
HOTELS	61%	65%	60%	55%
BUNGALOWS EN VERHUURACCOMMODATIES	59%	40%	35%	58%

NB: De bezetting is per accommodatie en/of kamer berekend en niet per slaappleats.

Toerisme relatief intensief aanwezig in Noord-Limburg

Verblijfstoerisme kan ook worden geplaatst in de context van de omgeving en de inwoners in een gebied. Hiermee kan worden aangetoond in hoeverre toerisme effect heeft op een gebied. De **toeristische densiteit** wordt gemeten door het aantal toeristische overnachtingen door het aantal vierkante kilometers te delen, terwijl de **toeristische intensiteit** gemeten wordt door het aantal toeristische overnachtingen per inwoner.

Uit de tabel rechts blijkt dat Noord-Limburg over een hoger dan gemiddelde toeristische intensiteit en densiteit beschikt dan de andere regio's aan de grens. De verklaringen achter de hoogte van de densiteit en intensiteit zijn echter verschillend. De intensiteit is hoog omdat het gebied relatief dunbevolkt is. Hierdoor kan Noord-Limburg zelfs wedijveren met Amsterdam, dat juist over een hoge mate van stedelijkheid en dus een hoog aantal inwoners per vierkante kilometer beschikt.

Ook op het vlak van toeristische densiteit overstijgt toerisme in Noord-Limburg het landelijk gemiddelde. Verblijfstoerisme heeft dus een meer dan gemiddeld effect op Noord-Limburg.

Tabel 2.10. Benchmark bezettingsgraden (regionaal)

	DENSITEIT	INTENSITEIT
NOORD-LIMBURG	5.725	17
ARNHEM-NIJMEGEN	2.301	3
ACHTERHOEK	2.042	8
AMSTERDAM	75.962	19
NEDERLAND	2.794	7

03

Dagtoerisme

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de structuur van het dagtoeristisch aanbod in Noord-Limburg geschetst (3.2.) en wordt ingegaan op de vraag vanuit de consument naar het dagrecreatieve aanbod, per categorie (3.3.) en per gemeente (3.4.). Tot het aanbod worden tevens aanbieders van zakelijke accommodaties gerekend. Hierna volgt een analyse van de herkomst van bezoeken (3.5.) en een benchmark met twee andere regio's (3.6.).

Bij de meeste categorieën in het dagtoerisme is sprake van bedrijven of instellingen die het aanbod voor de consument verzorgen. Alle aanbieders zijn voor een enquête benaderd. De antwoorden uit deze enquête vormen de basis voor de resultaten in dit onderzoek. Bezoek aan Noord-Limburg met als motief routegebonden recreatie of recreatief winkelen is vastgesteld aan de hand van deskresearch van bestaande bronnen.

3.2 Aanbod

Nieuwe attracties in Noord-Limburg in lijn met landelijke ontwikkeling

De regio Noord-Limburg is tussen 2013 en 2017 een aantal aanbieders van attracties rijker geworden. De typen attracties die aan het regionale aanbod zijn toegevoegd zijn vergelijkbaar met typen die elders in het land een sterke groei hebben doorgemaakt, namelijk indoor speelparadijzen, escape rooms en indoor trampolinesparks. In Noord-Limburg zijn onder andere een vestiging van Monkey Town (in Boekend, gemeente Venlo) en twee escape rooms (in Horst) geopend. Partycentrum De Riet, ook gevestigd in Horst, paste haar concept aan en opende in 2016 een vestiging van Jump XL in haar centrum.

Naast genoemde ontwikkelingen was sprake van een aantal andere, vaak kleinschalige ontwikkelingen. De regio kende in 2017 daarmee 48 aanbieders, ten opzichte van 42 aanbieders in 2013. De gemeente Venlo had in 2017 het hoogste aantal attracties, namelijk zeventien.

Aanbod in categorie entertainment relatief stabiel

Het aanbod van entertainment bleef nagenoeg stabiel tussen 2013 en 2017. Eén aanbieder in de regio, namelijk poppodium Grenswerk in Venlo, transformeerde naar een poppodium met een professionele invulling op een nieuwbouwlocatie. Daarmee bedraagt het aantal aanbieders in de regio 21. De gemeente Venlo beschikt over de meeste aanbieders in de categorie, namelijk zeven.

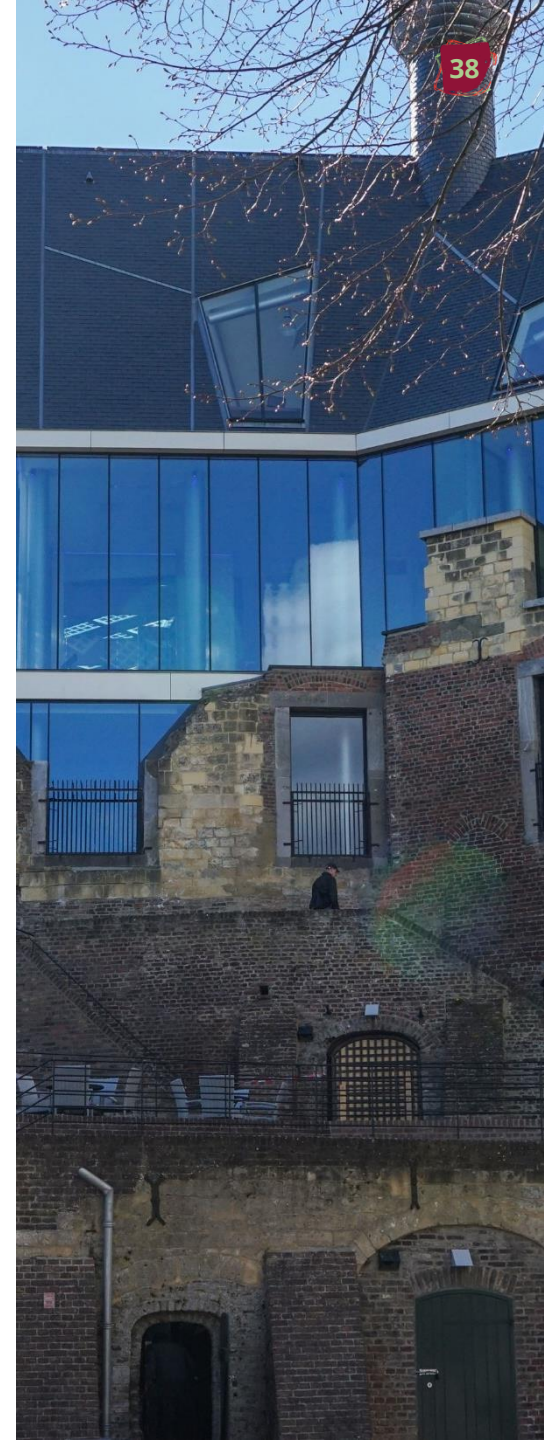
Verschillende andere aanbieders voerden tussen 2013 en 2017 veranderingen door aan voorzieningen en/of concept. Zo werd Schouwburg Venray verbouwd en heropend in het voorjaar van 2017.

Sterke stijging van aantal musea en bezienswaardigheden

De regio Noord-Limburg kende tussen 2013 en 2017 acht nieuwe aanbieders. Het aantal aanbieders in 2017 was daarmee 41. De belangrijkste ontwikkelingen waren als volgt:

- **Erfgoed wordt beter beleefbaar:** op een aantal locaties in de regio is de toegankelijkheid van het erfgoed vergroot. In Kessel (Peel en Maas) werd de ruïne van Kasteel de Keerbergh verbouwd tot een modern kasteel dat te bezichtigen is voor toeristen. In Molenhoek (Mook en Middelaar) werd de exploitatie van Hotel-Restaurant Jachtslot Mookerheide beëindigd. Natuurmonumenten, eigenaar van het landgoed, wilde met een nieuwe exploitatie een toegankelijker concept, wat resulteerde in o.m. Landwinkel de Mookerheide;
- **Educatie en beleving rondom natuur en agrarische sector:** net als in andere regio's ontstaan steeds meer initiatieven om agrarische bedrijven en natuur beleefbaar te maken voor toeristen. In Noord-Limburg zijn in de afgelopen jaren o.m. melkveebedrijf Hoeve de Hei en fruitboerderij Görtz de Berckt opengesteld voor publiek. Elders in de gemeente Horst aan de Maas opende het educatieve natuur- en informatiecentrum Aan de Drift, in natuurgebied Heere Peel;
- **Hoge mate van diversiteit bij nieuwe initiatieven:** in de regio openden een aantal nieuwe, vaak kleinschalige initiatieven, die elk op eigen wijze een toevoeging aan het bestaande aanbod betekenen. Bij Golfbaan Landgoed Bleijenbeek (Bergen) opende in 2016 het Nederlands Golfmuseum, het eerste museum in Nederland gericht op dit thema. In Middelaar (Mook en Middelaar) opende Huys te Moock, dat middels o.m. een bezoekerscentrum ernaar streeft kennis over regionale verhalen van de 80-jarige Oorlog te vergroten. Het Wereldpaviljoen in Steyl (Venlo), dat opende in 2014, laat bezoekers op interactieve wijze kennis maken met andere culturen.

- **Heropeningen, renovaties en tijdelijke sluitingen:** in 2016 is de renovatie van Kasteeltuinen Arcen afgerond. Zowel het kasteel als de tuinen werden gerenoveerd en het park biedt tegenwoordig veel nieuwe evenementen aan haar bezoekers. Andere musea en bezienswaardigheden maakten ook veranderingen mee. In 2015 rondde Museum de Locht een grondige verbouwing af. Het Limburgs Schutterij Museum heropende in 2016 in de Sint-Rochuskerk in Steyl, na acht jaar gesloten te zijn geweest. Museum van Bommel van Dam sloot eind 2017 tijdelijk wegens een verhuizing.

Weinig veranderingen in aanbod golf

Het aantal aanbieders in de regio bleef gelijk, namelijk elf. De gemeenten Peel en Maas en Horst aan de Maas kennen elk drie aanbieders. Aanbieders als de Peelse Golf en Golfclub Landgoed Bleijenbeek voerden aanpassingen aan het concept door.

Dynamiek in evenementenmarkt

Het aantal evenementen in Noord-Limburg nam in de afgelopen jaren toe. In 2017 waren er 62 evenementen met meer dan 5.000 bezoeken (+7 t.o.v. 2013). Belangrijk voor de regio is de ontwikkeling van Equestrian Centre de Peelbergen, waar het gehele jaar door verschillende groot- en kleinschalige evenementen in de paardensport worden georganiseerd. Ook zijn een aantal meerdaagse evenementen met verblijf aan de evenementenkalender toegevoegd, bijvoorbeeld CampZone (in Horst aan de Maas) en Weekend Magnifiek (in Beesel), en een aantal (bijv. culinaire) evenementen met een meer lokaal/regionaal karakter.

Ten opzichte van 2013 maakten elf (veelal) kleinschalige evenementen geen deel meer uit van het evenementenaanbod. Eén omvangrijk evenement, HILTHO Lifestylebeurs, werd in 2013 niet gehouden, maar in 2017 wel.

Capaciteit zakelijke accommodaties sterk toegenomen

Het aantal aanbieders van zakelijke accommodaties in Noord-Limburg nam tussen 2013 en 2017 toe van 81 naar 90. Wat betreft de aanbieders in de sector geldt:

- Het aantal zalen bleef tussen 2013 en 2017 vrijwel stabiel. De toename van het aantal stoelen was in dezelfde periode fors, van ruim 20.000 naar ruim 25.000;
- Nieuwe ontwikkelingen in de regio zijn onder meer Kasteel de Keerbergh in Kessel (Peel en Maas) en het Equestrian Centre de Peelbergen in Kronenberg (Horst aan de Maas). Daarnaast nam de capaciteit van Kasteel de Berckt sterk toe, naar circa 5.000 personen;
- De gemeenten Horst aan de Maas en Venlo kennen het hoogste aantal aanbieders, respectievelijk twintig en achttien. De meeste capaciteit is echter te vinden in de gemeente Peel en Maas, met circa één-derde van het aanbod. De gemeenten Venray en Venlo hebben elk één-zesde van het regionale aanbod in haar gemeente;
- Een groot deel van de aanbieders biedt zalen voor vergaderingen en presentaties aan in combinatie met verblijf. De combinatie van hotelkamers met zakelijke faciliteiten is daarbij gebruikelijk, steeds vaker bieden ook kleinschalige accommodaties (B&B's, bungalows) vergaderfaciliteiten.

Dagtoeristische ontwikkelingen in 2018

Het onderzoek heeft betrekking op peiljaar 2017.

Tussen het peiljaar en publicatie van het rapport zijn in Noord-Limburg verschillende substantiële ontwikkelingen gerealiseerd:

- **Toverland** heeft in 2018 een nieuw entreegebied ("Port Laguna") én themagebied ("Avalon") geopend. Het attractiepark is daarmee anderhalf keer zo groot als tevoren;
- Op het terrein van Recreatiepark De Schatberg is in 2018 het **Family Entertainment Center Sevenum** geopend. Het entertainment center bevat twee overdekte speeltuinen, namelijk het Mattel Play! Center en The Portal Action House. Het centrum beschikt daarnaast over elf restaurants met in totaal 1.100 zitplaatsen;
- In Horst is de attractie **Mind Mystery**, waar illusies en curiositeiten op interactieve wijze worden getoond, geopend. In Reuver opende in de Fatimakerk het indoor trampolinepark **Xbaze**. In Venlo opende **Risk Factory Limburg Noord**, waar basisschoolkinderen interactief en spelenderwijs leren over aspecten rond veiligheid.

3.3 Vraag per categorie

Circa 25 miljoen bezoeken aan Noord-Limburgs dagtoerisme in 2017

Aan de hand van enquêtes onder aanbieders en deskresearch is het aantal dagbezoeken voor recreatie en toerisme aan Noord-Limburg in kaart gebracht. Tabel 3.2. toont het aantal bezoeken per categorie. Hieruit blijkt:

- Het aantal dagbezoeken aan Noord-Limburg bedroeg in 2017 circa 25 miljoen. Eén type activiteit is hierbij goed voor meer dan de helft van de dagbezoeken, namelijk de categorie routegebonden recreatie (wandelen, fietsen, toertochtjes). De categorie recreatief winkelen vertegenwoordigt circa 20% van de dagbezoeken aan de regio;
- Onder de categorieën waarvan het aantal bezoeken via enquêtes onder aanbieders is vastgesteld trekken attracties het hoogste aantal bezoeken. Het gemiddeld aantal bezoeken per aanbieder is echter het hoogst bij aanbieders van entertainment. Aanbieders van attracties hebben door de mix aan binnen- en buitenactiviteiten meer te maken met seizoensmatig bezoek dan aanbieders van entertainment, dat doorgaans binnen gesitueerd is;
- Het best bezochte evenement in de regio was in 2017 de Venloop, met 100.000 bezoeken. De meeste evenementen in de regio kennen een meer lokaal/regionaal karakter en keren jaarlijks terug op de evenementenkalender. Bij vier evenementen in de regio was sprake van meer dan 50.000 bezoeken.

Tabel 3.2. Aantal bezoeken per categorie

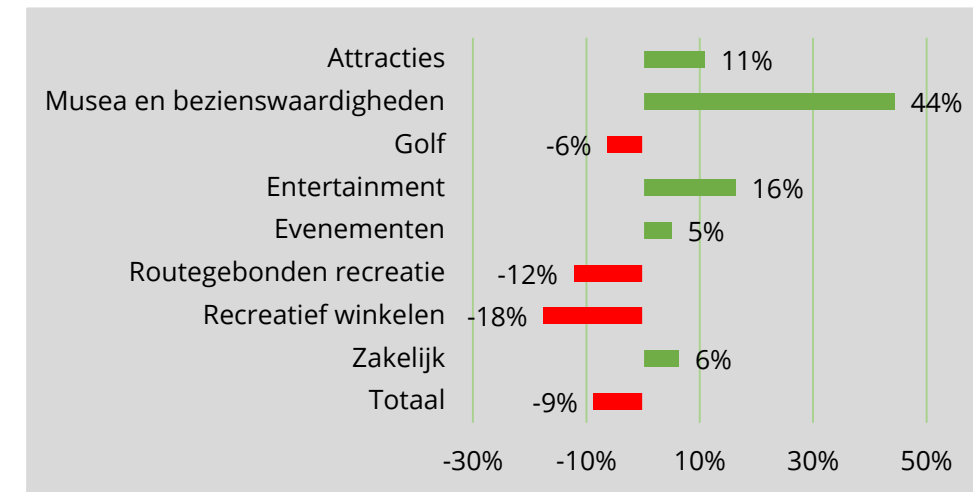
CATEGORIE	AANTAL BEZOEKEN 2017	AANTAL BEZOEKEN 2013	AANDEEL 2017
ROUTEGBONDEN RECREATIE	14.347.100	16.340.100	57%
RECREATIEF WINKELLEN	5.023.900	6.093.700	20%
ATTRACTIES	2.160.300	1.943.900	8%
ENTERTAINMENT	1.384.600	1.190.600	5%
EVENEMENTEN	1.161.200	1.105.800	5%
MUSEA EN BEZIENSWAARDIGHEDEN	772.400	535.100	3%
ZAKELIJK	327.500	308.200	1%
GOLF	244.300	260.600	1%
TOTAAL	25.421.300	27.778.000	100%

Daling aantal bezoeken, maar sterk beïnvloed door winkelen en routegebonden recreatie

Het totaal aantal bezoeken daalde van 27,7 miljoen in 2013 naar circa 25,4 miljoen in 2017. Daarmee bedroeg de daling circa 9%. Bij deze ontwikkeling geldt:

- De **negatieve ontwikkeling komt grotendeels op het conto van recreatief winkelen en routegebonden recreatie**. Bij beide categorieën is sprake van een daling ten opzichte van 2013;
- Uit enquêtes onder aanbieders ontstaat een ander beeld. De **meerderheid van de aanbieders in de sector rapporteerde een groei** van de activiteiten ten opzichte van 2013;
- Omwille van het belang van recreatief winkelen en routegebonden recreatie is ook de ontwikkeling van het aantal bezoeken berekend zonder recreatief winkelen en routegebonden recreatie. **Exclusief recreatief winkelen en routegebonden recreatie steeg het aantal bezoeken aan de regio van circa 5,3 miljoen in 2013 naar ruim 6 miljoen in 2017, een stijging van circa 13%.**

Figuur 3.1. Vraagontwikkeling dagtoerisme 2013-2017

Beeldbepalende musea en bezienswaardigheden zorgen voor forse groei

In Noord-Limburg werd tussen 2013 en 2017 de sterkste groei aan bezoeken gerealiseerd in de categorie musea en bezienswaardigheden (+44%). Ontwikkelingen van de vraag in deze categorie zijn als volgt:

- De beeldbepalende musea (o.m. Limburgs Museum, Museum de Locht) en bezienswaardigheden (o.m. Kasteeltuinen Arcen, Bezoekerscentrum De Maasduinen, Bierbrouwerij Hertog Jan) zijn verantwoordelijk voor de groei van het aantal bezoeken ten opzichte van 2013. Een betere promotie en uitbreidingen van het concept speelden hierin een belangrijke rol;
- Onder kleinschalige musea en bezienswaardigheden (<10.000 bezoeken op jaarbasis) die reeds langer bestaan was de vraagontwikkeling minder positief (-2%). Tussen aanbieders bestaan sterke verschillen en werden sterke stijgingen en dalingen gerealiseerd. De mate van succes hangt af van het aantal activiteiten, evenementen en wisselexposities dat door de aanbieder wordt georganiseerd. Ook prijsbeleid wordt als reden genoemd voor mee- en tegenvallende resultaten;
- Deels heeft de groei van het aantal bezoeken te maken met nieuwe aanbieders. Als de acht nieuwe aanbieders in de regio buiten beschouwing worden gelaten bedraagt de groei nog circa 34%.

Programmering en economische groei stimuleren bezoeken aan entertainment

In de categorie entertainment steeg het aantal bezoeken van bijna 1,2 miljoen in 2013 naar bijna 1,4 miljoen in 2017 (+16%).

Als redenen voor de groei noemden aanbieders een kwalitatief betere programmering en meer voorstellingen. Ook poppodium Grenswerk in Venlo, dat in 2014 een professionele invulling kreeg, presteerde boven haar eigen verwachtingen. Naast inhoudelijke ontwikkelingen heeft de verbeterde economische situatie ten opzichte van 2013 invloed op het aantal bezoeken. Onder meer Holland Casino Venlo wist hiervan te profiteren.

Een aantal aanbieders gaf aan dat de concurrentie in haar deelsector toegenomen is en de bezoekaantallen om deze reden onder druk staan.

Uitbreidingen, vernieuwingen en verbetering naamsbekendheid leiden tot groei attractiebezoek

Het aantal bezoeken aan attracties in Noord-Limburg nam tussen 2013 en 2017 toe van circa 1,9 miljoen naar ruim 2,1 miljoen (+11%). Verklaringen voor de groei zijn onder meer:

- Toverland is de grootste aanbieder in de regio, en werkt stelselmatig aan de uitbreiding en vernieuwing van haar park. Ook in de afgelopen jaren leidde dit, ook door meer evenementen, tot groeiend bezoek;
- Verschillende (vaak meer kleinschalige) aanbieders gaven aan dat meer bezoekers te hebben getrokken door enerzijds een betere naamsbekendheid en anderzijds nieuwe voorzieningen en activiteiten;
- Voor bepaalde typen attracties, zoals speelparken en -paradijzen, is groei vooral het resultaat van meer aanbieders. Ondernemers die al langer in de sector actief zijn merken de toenemende concurrentie. De consument kiest daarbij mede door het ruimere palet aan aanbieders minder snel voor abonnementen.

Daling aantal bezoeken golf door veranderend gedrag en economie

In de afgelopen jaren is het aantal bezoeken aan golfclubs en –verenigingen gedaald, van ongeveer 260.000 naar ongeveer 245.000 (-6%). Aanbieders in Noord-Limburg gaven aan dat met name het aantal lidmaatschappen terugloopt. Hiervoor zijn verschillende verklaringen:

- In de sector is zichtbaar dat golfers minder gebonden willen zijn aan één club of baan. Hierdoor zijn zij minder geneigd om een lidmaatschap af te sluiten. Dit betekent dat golfbanen meer onderscheidend dienen te zijn om bezoek aan te trekken. Om die reden hebben onder meer De Peelse Golf en Golfclub Landgoed Bleijenbeek veranderingen in het concept doorgevoerd;
- De kosten van een lidmaatschap bij een golfbaan zijn betrekkelijk hoog. De economische crisis heeft derhalve ook gezorgd voor een lager aantal lidmaatschappen. De sector was hiervan nog herstellende in 2017.

Wisselend beeld ontwikkeling bezoeken aan evenementen

Het aantal bezoeken aan evenementen steeg in Noord-Limburg tussen 2013 en 2017, met circa 5%. Daarmee blijft de stijging in Noord-Limburg enigszins achter op de landelijke vraag, die in de afgelopen jaren sterker toegenomen is. Het merendeel van de evenementen in de regio heeft een relatief lokaal karakter, wat de beperkte stijging kan verklaren.

Tussen evenementen waren bovendien grote verschillen zichtbaar. Verscheidene culinaire en aan sport gerelateerde evenementen wisten meer bezoeken te realiseren, andere evenementen als kermissen hebben (vaak) te maken met een dalende trend.

“Toename aantal bezoeken evenementen blijft achter bij landelijke ontwikkeling door lokaal karakter meeste evenementen.”

Aantal dagtochten wandelen en fietsen vanaf huis afgenomen

Het aantal dagtochten voor routegebonden recreatie wordt vastgesteld via gegevens uit het Continu Vrijtijdsonderzoek. **Het Continu Vrijtijdsonderzoek rapporteert een daling van het aantal dagtochten, van circa 12%.** Op provinciaal niveau is de daling vergelijkbaar, de landelijke daling is minder fors (circa 6,5%). De daling van het aantal fietstochten is daarbij minder fors dan bijvoorbeeld de daling van het aantal wandeltochten.

Toch lijkt een daling opvallend gezien enerzijds positieve ontwikkelingen die sommige aanbieders in de regio bij hun eigen bedrijven rapporteren en anderzijds de toegenomen verkoop van e-bikes. **Uit andere bronnen volgt echter ook een (vergelijkbare) daling¹¹.** Een daling van het aantal dagtochten hoeft niet per sé gepaard te gaan met een daling van de economische betekenis, wanneer een regio er met interessante routes of andersoortig aanbod aan de routes in slaagt om een wandelaar of fietser tot een meerdaags verblijf te overtuigen. De **spin-off die met bezoeken voor routegebonden recreatie wordt gegenereerd (o.a. logies, horeca) is economisch gezien vele malen interessanter dan de ondernomen tocht zelf.**

¹¹ ZKA Leisure Consultants heeft onderzoek uitgevoerd naar de ontwikkeling van het motief Toeren/Wandelen, dat sterk vergelijkbaar is met de definitie van routegebonden recreatie, in het Onderzoek Verplaatsingen in Nederland, dat jaarlijks door het CBS wordt uitgevoerd. Ook bij deze bron blijkt dat het aantal ondernomen verplaatsingen met genoemd motief in de afgelopen jaren afgenomen is.

¹² Bron: NBTC-NIPO (2016). Monitor inkomend dagbezoek vanuit Duitsland

Maasduinen en Mookerheide meest bezochte gebieden

In 2016 heeft NBTC-NIPO Research een onderzoek uitgevoerd naar het aantal Nederlandse bezoeken aan natuurgebieden in Limburg. Nationaal Park de Maasduinen en de Mulderskop/Mookerheide/Sint-Jansberg in het noordelijk deel van de regio ontvingen de meeste bezoeken.

Buitenlands gebruik naar schatting omvangrijk

Het buitenlands gebruik van de routenetwerken in Noord-Limburg is te ramen aan de hand van de herkomst van gasten bij verblijfsaanbieders in de regio. Het aandeel Duitse gasten loopt bij sommige aanbieders tot wel 30% op. Ook uit andere bronnen blijkt het belang van de activiteiten voor buitenlandse bezoekers¹². Bij dagbezoeken is routegebonden recreatie het belangrijkste motief, na stedenbezoek (met winkelen, restaurantbezoek) en attractiebezoek.

Routenetwerken in Noord-Limburg hoog gewaardeerd

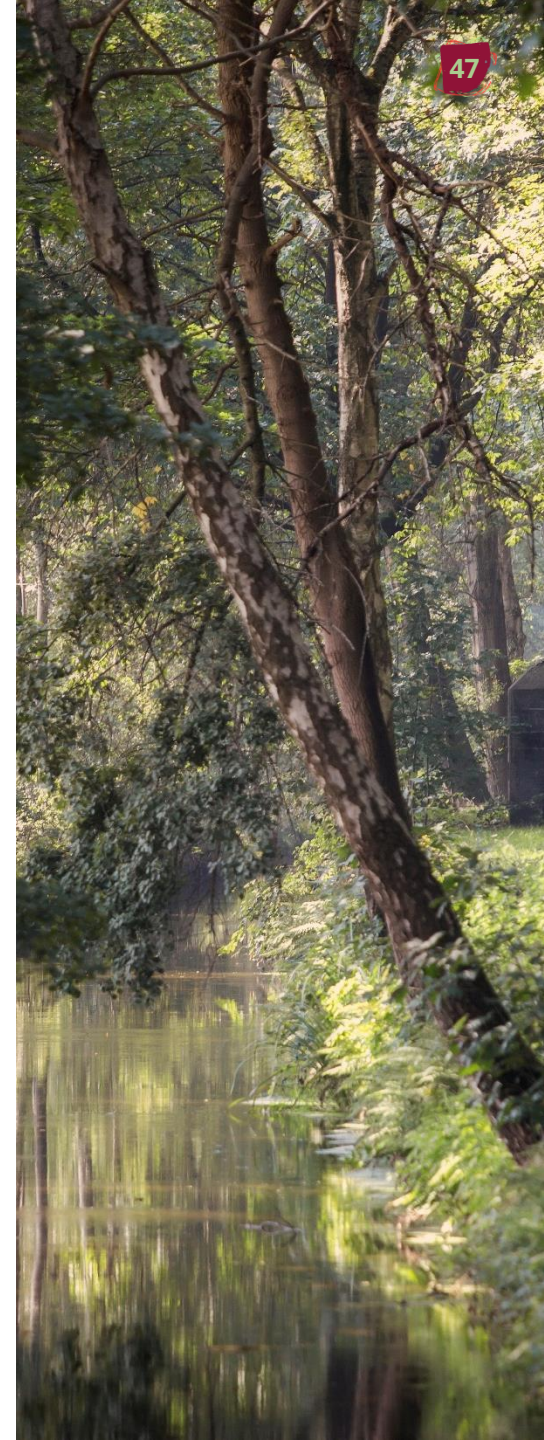
De Provincie Limburg ontving in 2017 het viersterrencertificaat van het Landelijk Fietsplatform. De waardering voor de routes is tevens getoetst door het Routebureau bij gebruikers van het fietsknooppuntennetwerk. Uit het onderzoek kwam naar voren dat de waardering voor het netwerk hoog is, circa 90% van de respondenten is zeer tevreden over de kwaliteit.

Routenetwerk blijft zowel kwantitatief als kwalitatief in ontwikkeling

In de afgelopen jaren is het wandel- en fietsnetwerk op meerdere manieren doorontwikkeld:

- In 2017 is de Internationale Maasfietsroute geopend. De route is aangelegd met partners in België en Frankrijk, en brengt de fietser naar de monding van de Maas. Om de beleving te vergroten en rustpunten te creëren wordt op initiatief van het Routebureau Noord- en Midden-Limburg op een aantal plaatsen in Noord-Limburg (Gennep, Horst aan de Maas, Peel en Maas, Venlo, Venray) blow-up zitmeubelen aan de route toegevoegd. De meubelen vormen thematisch één geheel, maar zijn toegespitst op de lokale identiteit van een gebied;
- In verschillende gemeenten zijn nieuwe thematische routes aan het aanbod toegevoegd. Zo zijn in de gemeenten Peel en Maas en Horst aan de Maas twee Go Agro-routes geopend, waardoor toeristen en recreanten aan de hand van filmpjes en audioverhalen meer over het boerenleven te weten kunnen komen;
- Een andere manier om routes van meer beleving te voorzien is de realisatie van uitkijktorens. In Noord-Limburg is in Wellerlooi (in 2017) een uitkijktoren geopend;
- De gemeenten Bergen en Gennep beschikken al over ruiterroutes. Ook in andere gemeenten wordt door het Routebureau in de aankomende jaren netwerken zichtbaar gemaakt aan de hand van bewegwijzering.

Met de ontwikkelingen die in de regio wordt de kans op een grotere spin-off bij een dagtocht vergroot.

Aantal bezoeken recreatief winkelen neemt sterk af

Op basis van externe bronnen, namelijk het Continu Vrijtijdsonderzoek voor binnenlands bezoek en Grenzeloos Winkelen voor buitenlands bezoek, is het aantal bezoeken met als motief recreatief winkelen geraamd¹.

Op basis van de methodiek neemt het aantal winkelbezoeken met 18% af ten opzichte van 2013. De daling van de vraag is daarmee forser dan de daling van het aanbod, dat via gegevens van Locatus is vastgesteld. Het aanbod, gemeten in winkelvloeroppervlakte, nam in dezelfde periode namelijk met circa 3% af. In de gemeenten Bergen, Horst aan de Maas en Peel en Maas nam het aanbod zelfs licht toe.

Deels is een grotere vraag- dan aanbodafname te verklaren vanuit veranderende marktomstandigheden. De **consument maakt tegenwoordig, meer dan vroeger, gebruik van online winkels, en dat gaat ten koste van offline winkels**. De online verkoop houdt in zekere mate het bestaan van fysieke winkels mogelijk. Over de mate waarin een verschuiving tussen deze verkoopkanalen heeft plaatsgevonden bestaat echter geen overeenstemming. In recente publicaties wordt het marktaandeel online in de niet-dagelijkse sector op circa 15% geraamd¹³.

Op basis van de beschikbare data is de daling in de gemeenten Mook en Middelaar en Venray het grootst, vanwege de sterkste afname van de winkelvloeroppervlakte niet-dagelijks.

¹³ Zie paragraaf 1.3. voor meer toelichting op de gehanteerde methodiek.

¹⁴ Strabo (2018)

“Vraagontwikkeling blijft ook na correctie voor peiljaar achter bij verwachtingen op basis van veranderingen in aanbod in regio.”

Verbeterde economische situatie leidt tot groei vraag bijeenkomstenmarkt

In 2013 was de economische crisis op haar dieptepunt. Eén van de markten die direct de effecten bemerkt van een dergelijke crisis is de markt voor vergaderingen en andere zakelijke bijeenkomsten. In 2017 zat de economie wederom in een positieve spiraal, en is dus ook de bijeenkomstenmarkt aangetrokken. In 2017 kende Noord-Limburg ruim 325.000 deelnemers aan zakelijke bijeenkomsten, en daarmee circa 6% meer dan in 2013.

De vraag in de zakelijke markt groeide minder sterk dan het aanbod. Dit heeft grotendeels te maken met uitbreidingen van accommodaties die juist sterker op de privémarkt inzetten (maar ook voor de zakelijke markt kunnen worden aangewend). De vraag vanuit de privémarkt blijft buiten beschouwing in de analyse.

3.4 Vraag per gemeente

Venlo en Horst aan de Maas blijven koplopers in de regio

In de regio Noord-Limburg blijven de gemeenten Horst aan de Maas en Venlo koplopers op het vlak van dagtoerisme. Samen zijn de gemeenten goed voor circa 12,9 miljoen dagtoeristische bezoeken, ofwel circa 50% van het totaal aantal bezoeken. De middenmoot in de regio wordt gevormd door de gemeenten Bergen, Peel en Maas en Venray, die samen goed zijn voor circa 40% van de bezoeken. De gemeenten Beesel, Gennep en Mook en Middelaar trekken ten slotte samen 10% van de bezoeken.

Daling bezoeken vrijwel volledig door winkelen en routegebonden recreatie

Iedere gemeente kent een daling van het aantal bezoeken, variërend van 4% voor de gemeente Horst aan de Maas tot 14% voor de gemeente Venray¹⁵. De daling van bezoeken komt vrijwel volledig voor rekening van de categorieën recreatief winkelen en routegebonden recreatie. Per gemeente zijn de volgende ontwikkelingen noemenswaardig:

- **Beesel:** de gemeente kent een beperkt aantal aanbieders. Met name de attracties in de gemeente kenden een positieve ontwikkeling en realiseerden in 2017 circa 25% meer bezoeken dan in 2013;
- **Bergen:** met name de musea en bezienswaardigheden in de gemeente trokken fors meer bezoeken (+40%). Dit heeft grotendeels te maken met de toegenomen bekendheid van het Bezoekerscentrum Maasduinen.

Tabel 3.3. Aantal bezoeken per gemeente

GEMEENTE	AANTAL BEZOEKEN	AANDEEL	ONTWIKKELING INCLUSIEF	ONTWIKKELING EXCLUSIEF
VENLO	8.258.400	33%	-6%	23%
HORST AAN DE MAAS	4.668.700	18%	-4%	17%
VENRAY	3.759.400	15%	-14%	-6%
PEEL EN MAAS	3.288.200	13%	-10%	7%
BERGEN	2.874.300	11%	-10%	11%
GENNEP	1.049.800	4%	-10%	11%
BEESEL	765.800	3%	-11%	-10%
MOOK EN MIDDELAAR	756.600	3%	-8%	-2%
TOTAAL	25.421.300	100%	-9%	12%

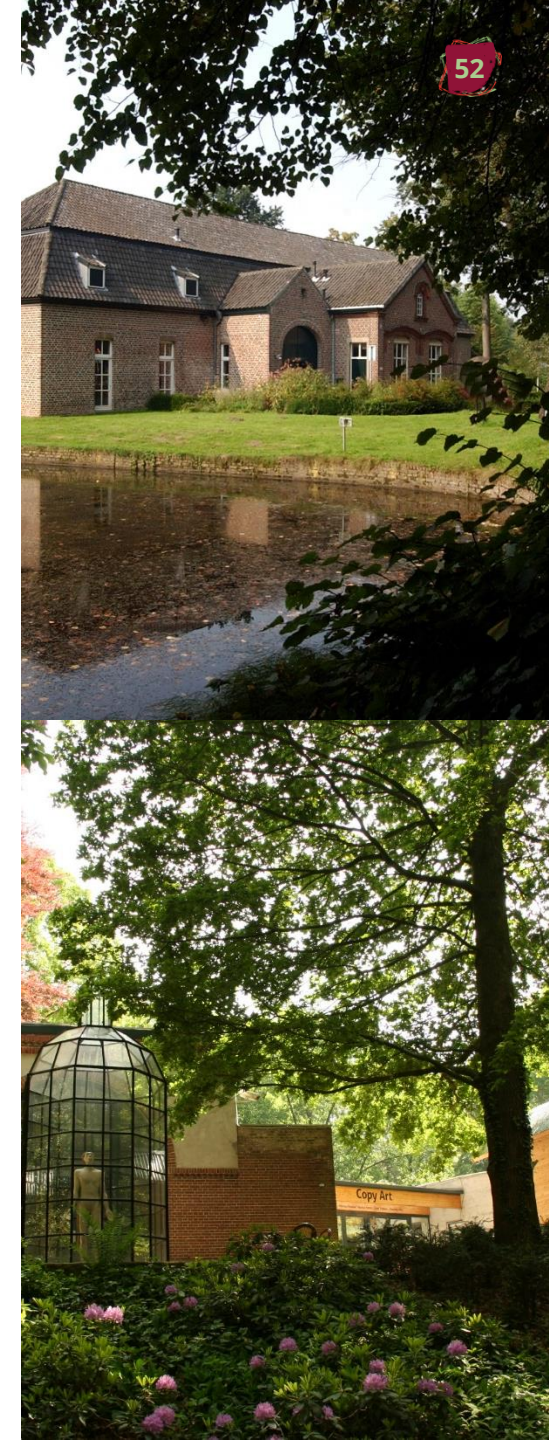
Opm.: de getoonde "Ontwikkeling inclusief" betreft de ontwikkeling inclusief recreatief winkelen en routegebonden recreatie. Bij "Ontwikkeling exclusief" zijn recreatief winkelen en routegebonden recreatie buiten beschouwing gelaten. Optellingen kunnen niet met het totaal overeen komen door afrondingsverschillen.

¹⁵ Zie Bijlage 2 voor een uitsplitsing van het aantal bezoeken per categorie per gemeente.

- **Gennepe:** de gemeente kent een beperkt aantal aanbieders. Het aantal bezoeken aan deze aanbieders is redelijk stabiel gebleven, onder meer omdat er geen sprake was van grootschalige conceptuele aanpassingen. Een aantal aanbieders gaf wel aan de voorzieningen te hebben verbeterd;
- **Horst aan de Maas:** aanbieders in de gemeente rapporteerden een stijging van het aantal bezoeken aan haar aanbod. De categorie die het hoogste aantal bezoeken trekt in de gemeente is de categorie attracties. De vraag in deze categorie nam toe (+11%). Deels komt dit door doorontwikkeling van bestaande bedrijven, deels door nieuw aanbod. Ook de musea en bezienswaardigheden trokken mede onder invloed van nieuw aanbod tezamen meer bezoekers (+20%). De stijging van bezoeken aan evenementen was het forst, met ruim 73% meer dan in 2013. Onder meer nieuwe evenementen (bijv. CampZone, evenementen bij Equestrian Centre de Peelbergen) en periodiek gehouden evenementen (HILTHO Lifestylebeurs) waren hiervoor verantwoordelijk;
- **Mook en Middelaar:** de meest belangrijke ontwikkeling in de gemeente betrof de omschakeling van het jachtslot de Mookerheide van de hotelfunctie naar landwinkel, waarbij de landwinkel en historische kassen kunnen worden bezichtigd en de locatie daarnaast als start-, rust- en eindpunt van recreatieve routes dient. De vraag was bij andere aanbieders relatief stabiel;
- **Peel en Maas:** een aantal aanbieders in de gemeente paste haar concept aan, en er werden betere voorzieningen voor de gasten gecreëerd. De stijging van het aantal bezoeken heeft echter vooral te maken met nieuwe aanbieders, zoals bezienswaardigheid Kasteel de Keerbergh in 2016. De zakelijke markt nam in omvang toe, met ruim 30%.

- **Venlo:** het hoogste aantal aanbieders in de regio is te vinden in de gemeente Venlo. In de gemeente ontwikkelden de sectoren zich als volgt:
 - Het aantal bezoeken aan attracties nam met ongeveer 14% toe. Deels heeft dit te maken met nieuwe aanbieders (o.a. Monkey Town in Boekend);
 - Musea en bezienswaardigheden trokken bijna 60% meer bezoeken dan in 2013. De stijging is nagenoeg volledig het gevolg van (fors) meer bezoeken aan grote aanbieders in de gemeente;
 - Het aantal bezoeken aan aanbieders met entertainment (theater, bioscoop, poppodia, casino's) nam toe met ruim 40%. Alle aanbieders rapporteerden een (forse) stijging;
 - Ook het bezoek aan evenementen ontwikkelde zich positief (+6%). Uitschieter was de Venloop, met 100.000 bezoekers. De evenementen in de gemeente zijn goed voor bijna 50% van de bezoeken in de gehele regio;
- **Venray:** de gemeente Venray kent een relatief beperkt aantal aanbieders. In de categorie Entertainment behaalde de gemeente meer bezoeken (+8%) door onder meer de verbouwing van Schouwburg Venray. Het aantal bezoeken aan attracties, golf, musea en bezienswaardigheden nam licht af (-2%). Ook wat betreft zakelijk bezoek (-8%) en evenementen (-16%) nam de vraag af. In het geval van evenementen is de daling volledig toe te schrijven aan de kermis. Veel andere evenementen zoals punk- en hardcorefestival Jera on Air maakten namelijk een groei door. Ook de komst van de Binckbank Tour en twee culinaire festivals droegen bij aan een hoger aantal bezoeken, als de kermis buiten beschouwing wordt gelaten.

3.5 Herkomst bezoeken

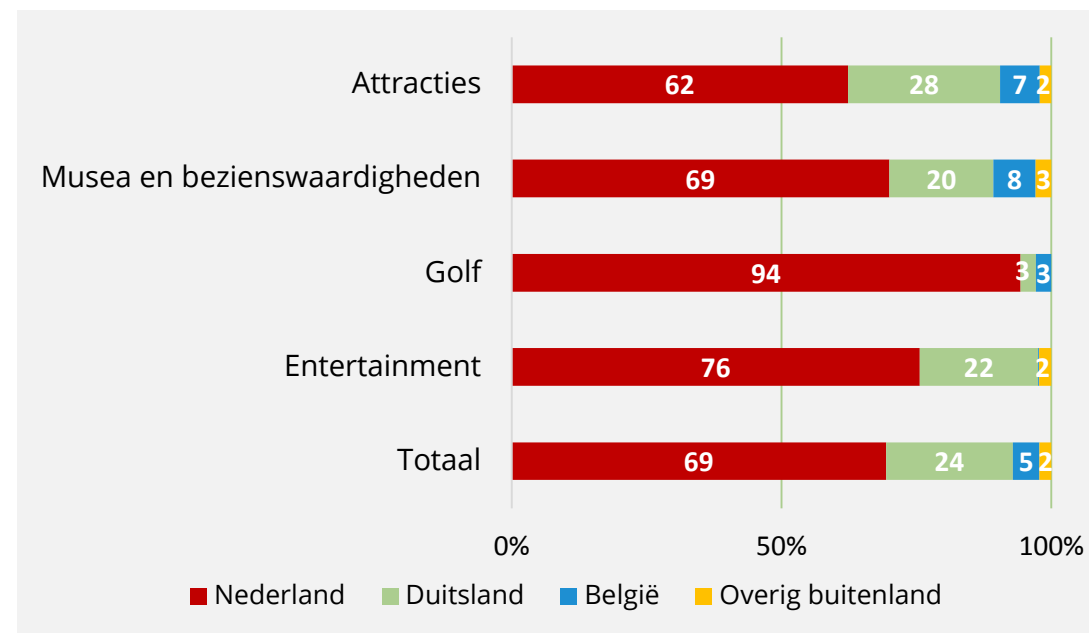
Circa 30% van de bezoeken afgelegd door buitenlandse toeristen

Aanbieders in de regio Noord-Limburg is gevraagd inzicht te bieden in de herkomst van hun gasten¹⁶. De figuur rechts toont de herkomst per categorie:

- **Attracties:** de categorie Attracties trekt het grootste aandeel aan buitenlandse bezoeken (38%). Ook in 2013 was het buitenlands aandeel het grootst voor de categorie Attracties, maar kleiner dan in 2017 (25%);
- **Musea en bezienswaardigheden:** bijna 70% van de bezoeken aan musea en bezienswaardigheden is afkomstig van Nederlanders. De overige 30% is buitenlands, met het grootste aandeel voor Duitsers. Met name kleinschalige aanbieders trekken weinig bezoek uit het buitenland;
- **Golf:** de golfsport is een sport met in de basis lokaal en regionaal bereik, maar heeft ook potentie om buitenlands (verblijfs-)bezoek aan te trekken. In Noord-Limburg is dit aandeel net als in 2013 echter beperkt, tot circa 5-6%;
- **Entertainment:** het aanbod in de categorie Entertainment is divers, wat terug te zien is in de herkomst van bezoeken. Schouwburgen en poppodia hebben meestal een lokaal/regionaal karakter en dus vrijwel alleen binnenlandse bezoekers, terwijl casino's in Nederland vanwege de toegankelijkheid veel Duitse bezoeken trekken.

In totaliteit is 70% van de bezoeken van binnenlandse komaf en 30% van buitenlandse komaf. Duitsers zijn goed voor 75% van het buitenlands bezoek.

Figuur 3.2. Herkomst bezoeken dagtoeristisch aanbod

Bij categorieën **zakelijk dagtoerisme** en **evenementen** is de herkomst van de gasten niet beschikbaar. Doorgaans geldt bij zakelijk dagtoerisme dat het aandeel buitenlandse bezoeken beperkt blijft tot 5-10%. De meeste evenementen in de regio beschikken over een lokaal/regionaal karakter. Deze evenementen kennen doorgaans een beperkt aandeel buitenlands bezoek. Bij evenementen met een bovenregionaal karakter in bijv. Venlo is dit aandeel (aanmerkelijk) hoger.

¹⁶ Ondernemers is ook gevraagd naar herkomst op basis van dagtoerisme en verblijfstoerisme. De resultaten van deze analyse worden gerapporteerd in Hoofdstuk 5, als onderdeel van het Actieprogramma.

3.6 Benchmark

Relatief veel aanbieders met meer dan 100.000 bezoeken in Noord-Limburg

De dagtoeristische vraag is (deels) te benchmarken met andere regio's¹⁷:

- Noord-Limburg kent relatief meer grootschalige aanbieders dan regio's als Arnhem-Nijmegen en de Achterhoek. Het aantal inwoners per aanbieder met 100.000 bezoeken of meer op jaarbasis is namelijk lager. De omvang van het verblijfstoerisme speelt hierin een belangrijke rol. De sector is omvangrijker in Noord-Limburg dan in de andere regio's. De Achterhoek beschikt over meer inwoners en genereert dus meer bezoeken uit de thuismarkt. Arnhem-Nijmegen kent veel meer inwoners, maar blijft qua toerisme (gemeten in overnachtingen) achter op de andere regio's. Noord-Limburg heeft dus ten opzichte van deze specifieke regio's het dagaanbod op orde;
- Het aantal evenementbezoeken per inwoner is het hoogst in Arnhem-Nijmegen, met ruim vijf bezoeken per inwoner. Noord-Limburg en de Achterhoek blijven achter met resp. 4,1 en 3,5 bezoeken per inwoner. Evenementen met landelijk of bovenregionaal bereik leiden tot fors hogere bezoekaantallen. Arnhem-Nijmegen beschikt over meer van dergelijke beeldbepalende evenementen.

Omvang zakelijke markt volwassen in verhouding tot werkgelegenheid

Het aantal bezoeken aan zakelijke accommodaties is in Noord-Limburg relatief hoog in vergelijking tot de werkgelegenheid (gemeten in banen). De bezetting (gemeten in aantal deelnemers per stoel op jaarbasis) is iets lager dan in Arnhem-Nijmegen. De gemiddelden laten zien dat Noord-Limburg een marktconform zakelijk aanbod heeft.

Tabel 3.4. Benchmark bezoeken dagtoerisme

	ACHTER-HOEK	ARNHEM-NIJMEGEN	NOORD-LIMBURG
AANTAL INWONERS PER AANBIEDER DAGTOERISME MET >100.000 BEZOEKEN	35.493	128.559	25.592
AANTAL BEZOEKEN AAN EVENEMENTEN PER INWONER	3,5	5,3	4,1

Bron: eigen onderzoeken ZKA, Regionale kerncijfers CBS. Gegevens m.b.t. Noord-Limburg over 2017, overige gegevens over 2016.

Tabel 3.5. Benchmark bezoeken zakelijk toerisme

	ACHTER-HOEK	ARNHEM-NIJMEGEN	NOORD-LIMBURG
TOTALE WERKGELEGENHEID (IN BANEN)	171.640	369.690	139.120
AANTAL STOELN IN ACCOMMODATIES	25.972	50.719	25.783
AANTAL DEELNEMERS ZAKELIJK	257.400	906.400	327.500
AANTAL DEELNEMERS/ WERKGELEGENHEID	1,50	2,45	2,35
AANTAL DEELNEMERS/STOEL	9,91	17,87	12,70

Bron: eigen onderzoeken ZKA, Stichting LISA. Gegevens m.b.t. Noord-Limburg over 2017, overige gegevens over 2016.

¹⁷ Vergelijkingen tussen regio's op het gebied van dagtoerisme zijn niet eenvoudig, om meerdere redenen. Ten eerste bieden dagrecreatieve aanbieders vaak meerdere typen activiteiten aan, die moeilijk met elkaar te vergelijken zijn. Bezoekaantallen van individuele aanbieders zijn dus moeilijk te vergelijken. Daarnaast bestaan in tegenstelling tot in het verblijfstoerisme voor de meeste categorieën geen grootheden als bezettingsgraden, en is soms sprake van verschillen in definities.

04

Economische betekenis

...en Nooit Gedacht

Deze stenen balmolen werd in 1867 als graasmolen gebouwd door Simon van den Brekel. Deze naam in 1872 een boerenzoon, Frans Michels, in dienst. Diens vader werd in 1881 de nieuwe eigenaar van de molen. Het molenaarschap ging daarna steeds van vader op zoon over tot 1987.

...rd is de rol van de Nooit Gedacht in de oorlogjaren: met de wijkstand werd gewaarschuwd voor vijandelijk gevaar. Dat gaf de molen in die periode een heel plaats in de dorpsgemeenschap. In 1963 werd het houten binnenwerk vervuld en molen alleen nog als opslagsilo dienst. Na een storm in 1974 raakte ook de buitenkant in verval. In 1987 werd de molen weer maalvaardig.

In 1995 was de molen weer maalvaardig.

...er Venray

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de economische betekenis van toerisme en recreatie in Noord-Limburg. Hierbij wordt de economische betekenis uitgedrukt in bestedingen en werkgelegenheid. Eerst wordt met de economische betekenis voor de gehele regio duidelijk (4.2.), waarna de betekenis wordt uitgesplitst naar categorie (4.3.) en gemeente (4.4.). Ten slotte wordt de economische betekenis in perspectief geplaatst, ten opzichte van andere sectoren en andere regio's (4.5.). Ook wordt aandacht besteed aan de belangrijkste verschillen ten opzichte van de Toeristische Trendrapportage, die in opdracht van de Provincie Limburg wordt vervaardigd.

De werkwijze om tot toeristische bestedingen en werkgelegenheid te komen is toegelicht in bijlage 3.

4.2 Economische betekenis totaal

Toeristisch-recreatieve bestedingen bedragen circa € 800 miljoen

In hoofdstuk 2 en 3 is het aantal toeristisch-recreatieve overnachtingen en bezoeken vastgesteld. Tijdens enquêtes onder aanbieders is tevens gevraagd naar de gerealiseerde prijs per overnachting, plaats en bezoek. Op basis van deze informatie, aangevuld met deskresearch, zijn de bestedingen aan het verblijfs- en dagtoerisme geraamd. De tabel rechts bevat een overzicht van het totaal per categorie.

De totale bestedingen in toerisme en recreatie bedroegen in 2017 circa € 800 miljoen. De werkgelegenheid kwam uit op 9.485 FTE. Dit komt overeen met ongeveer 13.000 banen (1,3-1,5 banen per Fte).

Meeste bestedingen komen terecht in detailhandel

De bestedingen en werkgelegenheid kunnen ook worden uitgedrukt per sector, waarbij logies, horeca, detailhandel, entree en vervoer als sectoren gelden. Uit de tabel rechts blijkt dat de sector detailhandel de meeste bestedingen genereert (circa 36% van de totale bestedingen), maar dat de directe werkgelegenheid het hoogst is in de horeca (circa 17% van het totale aantal Fte's).

Tabel 4.1. Economische betekenis toerisme en recreatie 2017

	BESTEDINGEN		WERKGELEGENHEID	
	OMVANG	AANDEEL	OMVANG	AANDEEL
VERBLIJFSTOERISME	€ 336.481.400	42%	4.195	44%
DAGTOERISME	€ 464.223.600	58%	5.290	56%
TOTAAL	€ 800.705.000	100%	9.485	100%

Tabel 4.2. Economische betekenis toerisme en recreatie 2017, per sector

	BESTEDINGEN		WERKGELEGENHEID	
	OMVANG	AANDEEL	OMVANG	AANDEEL
LOGIES	€ 137.195.900	17%	1.206	13%
HORECA	€ 149.646.600	19%	1.644	17%
DETAILHANDEL	€ 285.953.700	36%	1.427	15%
ENTREE	€ 128.066.900	16%	1.237	13%
VERVOER	€ 99.841.900	12%	278	3%
OVERIG			1.031	11%
DIRECT			6.823	72%
INDIRECT			2.662	28%
TOTAAL	€ 800.705.000	100%	9.485	100%

Groei bestedingen (+2%) vooral door verblijfstoerisme (+15%)

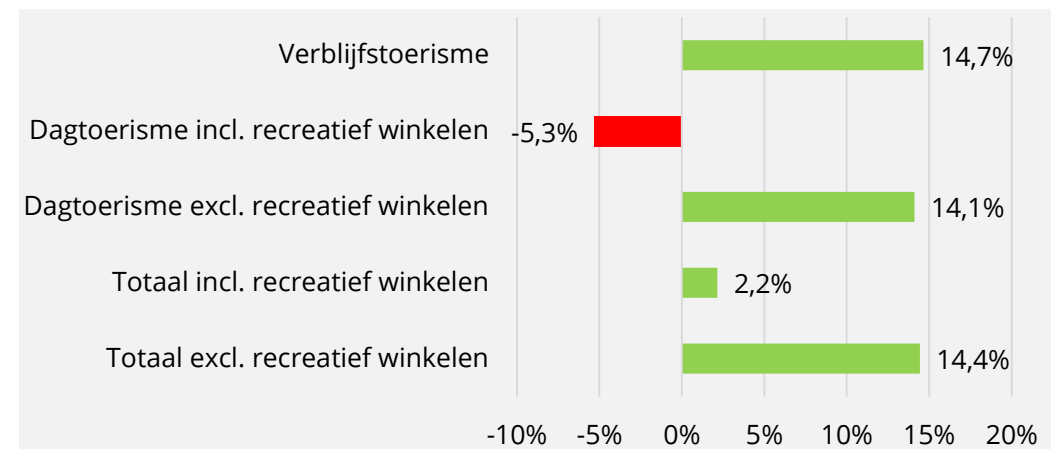
Tussen 2013 en 2017 groeide in Noord-Limburg de economische betekenis van toerisme en recreatie van ruim € 784 miljoen naar ruim € 800 miljoen, een groei van 2%.

De groei is voornamelijk het resultaat van een groeiende verblijfstoeristische sector (+15%). De dalende ontwikkeling van de bestedingen in het dagtoerisme wordt sterk beïnvloed door recreatief winkelen. Zonder recreatief winkelen realiseert ook het dagtoerisme een stijging van circa 14%, met recreatief winkelen dalen de bestedingen met 5,3%. Dit blijkt ook uit figuur 4.2., waarin de ontwikkeling van de bestedingen per sector wordt getoond. De enige sector die in de jaren 2013-2017 een daling realiseerde was de sector detailhandel.

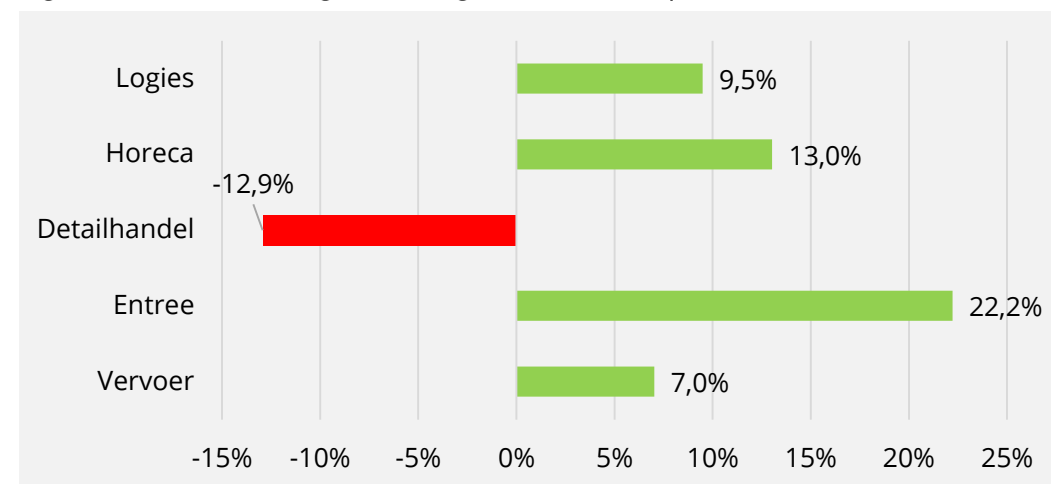
Ontwikkeling werkgelegenheid volgt vergelijkbaar stramien

De werkgelegenheid groeide in totaal van 9.152 Fte naar 9.485 Fte, een stijging van 3,6%. De werkgelegenheid in het dagtoerisme daalde met bijna 4%, in het verblijfstoerisme was sprake van een stijging van bijna 15%.

Figuur 4.1. Ontwikkeling bestedingen 2013-2017

Figuur 4.2. Ontwikkeling bestedingen 2013-2017, per sector

4.3 Economische betekenis per categorie

Bungalowsector behoudt dominante positie in Noord-Limburgse verblijfsmarkt

De omvang en ontwikkeling van de economische betekenis kan ook worden uitgedrukt naar type verblijfsaccommodatie. Tabel 4.3. bevat een overzicht van de bestedingen tijdens verblijfsbezoeken in Noord-Limburg. Uit de tabel blijkt het volgende:

- De **bungalowsector is onverminderd de belangrijkste verblijfstoeristische sector**, met 58% van alle bestedingen in de regio. De bestedingen zijn bovendien met circa 11% gegroeid ten opzichte van 2013. De logiesprijzen zijn echter stabiel gebleven, ondanks de kwaliteitsimpulsen die op verschillende plaatsen in Noord-Limburg zijn doorgevoerd. De bungalowsector is een sterk competitieve markt, met overal in het land hoogwaardige ontwikkelingen, waardoor een kwaliteitsimpuls niet altijd op korte termijn een hogere gerealiseerde prijs tot gevolg heeft;
- Het **aandeel in de bestedingen van de hotelsector is fors gestegen door met name het toegenomen aantal overnachtingen**. De logiesprijzen zijn vergelijkbaar met 2013 en bovendien relatief laag in verhouding tot veel andere regio's in Nederland. Onder meer door online boekingskanalen is sprake van prijsconcurrentie;
- De bestedingen naar aanleiding van verblijf in de kampeersector namen over vrijwel de gehele linie toe. Met name de campermarkt bleek een groeimarkt, met een stijging van de bestedingen van 96%, maar het **aandeel van de campermarkt in de totaalbetekenis, en de kampeermarkt in het algemeen, is bescheiden**;
- Ook verblijf in groepsaccommodaties genereerde meer bestedingen (+28%) dan in 2013. Uit de enquête is naar voren gekomen dat de logiesprijzen licht gestegen zijn, daarnaast nam het aantal overnachtingen toe.

Tabel 4.3. Economische betekenis verblijfstoerisme

	BESTEDINGEN	AANDEEL	ONTWIKKELING
BUNGALOWPARKEN	€ 194.010.500	58%	11%
HOTELS	€ 71.382.600	21%	30%
CAMPINGS, VASTE PLAATSEN	€ 26.554.700	8%	6%
CAMPINGS, TOERISTISCHE PLAATSEN	€ 19.781.200	6%	11%
VERHUURACCOMMODATIES	€ 6.023.200	2%	25%
JACHTHAVENS, VASTE PLAATSEN	€ 5.273.700	2%	2%
BED & BREAKFASTS	€ 3.707.100	1%	31%
MINI- EN BOERDERIJCAMPINGS, TOERISTISCHE PLAATSEN	€ 2.014.500	1%	-5%
GROEPSACCOMMODATIES	€ 4.487.900	1%	28%
SOLITAIRE WONINGEN, KLEINSCHALIGE PARKEN	€ 1.672.400	0%	25%
CAMPERPLAATSEN	€ 1.078.000	0%	96%
JACHTHAVENS, PASSANTENPLAATSEN	€ 495.500	0%	1%
TOTAAL	€ 336.481.400	100%	14%

NB: door afrondingen kunnen verschillen tussen totaal en onderdelen ontstaan.

Forse stijging bestedingen attracties, musea en entertainment, maar daling totaal

De economische betekenis van het dagtoerisme (incl. recreatief winkelen) daalde met bijna 5,5%, van circa € 491 miljoen naar ruim € 464 miljoen. Tussen de verschillende categorieën bestaan omvangrijke verschillen in ontwikkeling. Uit tabel 4.4 blijkt:

- De categorieën “Musea en bezienswaardigheden” en “Entertainment” kenden beiden een forse stijging van de bestedingen (resp. 58% en 38%). In het geval van de categorie Entertainment is de groei van de bestedingen vooral toe te schrijven aan meer bezoeken en hogere bestedingen aan Holland Casino Venlo en een aantal theaters en poppodia. In de categorie “Musea en bezienswaardigheden” had de renovatie van Kasteeltuinen Arcen een voorname rol;
- Ook de bestedingen aan attracties kenden een impuls, met 18% meer bestedingen dan in 2013. Ook hier geldt dat de grootschalige aanbieders in de regio een bepalende rol hebben in de ontwikkeling;
- De bestedingen tijdens recreatieve winkelbezoeken zijn met 19% afgenomen¹⁸. Desalniettemin blijft de categorie het grootste aandeel in het dagtoerisme behouden, met ongeveer 50%. De daling heeft tot gevolg dat de totale bestedingen aan dagtoerisme in de regio afgenomen zijn;
- Het aantal dagtochten met als motief routegebonden recreatie was het hoogst. De economische betekenis van de categorie is beperkt, qua bestedingen neemt het een derde positie in. Dit geeft aan dat de bestedingen per bezoek relatief laag zijn. De bestedingen zijn tussen 2013 en 2017 gedaald, met circa 8%.

Tabel 4.4. Economische betekenis dagtoerisme

	BESTEDINGEN	AANDEEL	ONTWIKKELING
RECREATIEF WINKELLEN	€ 233.311.200	50%	-19%
ENTERTAINMENT	€ 62.753.900	14%	38%
ROUTEGBONDEN RECREATIE	€ 56.572.800	12%	-8%
ATTRACTIES	€ 51.598.500	11%	18%
EVENEMENTEN	€ 21.333.000	5%	12%
ZAKELIJK TOERISME	€ 13.015.500	3%	13%
GOLF	€ 13.983.400	3%	-1%
MUSEA EN BEZIENSWAARDIGHEDEN	€ 11.655.300	2%	58%
TOTAAL	€ 464.233.600	100%	-5%

¹⁸ In de vorige editie is het landelijke bestedingspatroon uit CVTO 2012/2013 als basis aangehouden. In deze editie is dit bestedingspatroon gecorrigeerd aan de hand van de waardeontwikkeling van de niet-dagelijkse detailhandel tussen 2013 en 2017 (bron: CBS).

Volume-effect in verblijfstoerisme het grootst

De ontwikkeling van de economische betekenis kan ook worden uitgedrukt in een prijs- en volume-effect. Het prijseffect is de wijziging door hogere of lagere prijzen/bestedingen, het volume-effect is de wijziging van de economische betekenis door meer of minder overnachtingen/bezoeken.

De economische betekenis is op totaalniveau vooral gestegen door een prijseffect. Zowel in het verblijfs- als in het dagtoerisme is sprake van een positief prijseffect. Het grootste effect dat zich voordeed was echter het volume-effect in het verblijfstoerisme. Met name het toegenomen aantal overnachtingen in de hotelsector en op bungalowparken is hier verantwoordelijk voor. Het dagtoerisme kende echter een negatief volume-effect, voornamelijk veroorzaakt door het lagere aantal bezoeken voor recreatief winkelen.

Tabel 4.5. Ontwikkeling economische betekenis

	EC. BETEKENIS 2013	EC. BETEKENIS 2017	ONTWIKKELING
VERBLIJFSTOERISME	€ 293.472.500	€ 336.481.400	14,7%
DAGTOERISME	€ 491.041.400	€ 464.233.600	-5,5%
TOTAAL	€ 784.513.900	€ 800.705.000	2,2%

Tabel 4.6. Prijs- en volume-effect

	VOLUME-EFFECT	PRIJSEFFECT
VERBLIJFSTOERISME	€ 33.165.600	€ 9.843.300
DAGTOERISME	-/-€ 34.771.200	€ 7.953.300
TOTAAL	-/-€ 1.605.600	€ 17.796.600

4.4 Economische betekenis per gemeente

Toerisme heeft grootste betekenis in Venlo en Horst aan de Maas

De bestedingen en werkgelegenheid zijn ook per gemeente op een rij gezet. Uit de tabel blijkt:

- De economische betekenis is in de gemeente Venlo met circa € 334 miljoen bestedingen (42% van het totaal) het grootst. Daarmee wordt ruim 3.900 FTE (ofwel circa 5.400 banen) gerealiseerd. Venlo dankt haar koppositie in de regio mede aan het brede aanbod in het dagtoerisme, met o.m. winkelgebieden in de binnenstad, Holland Casino en musea en bezienswaardigheden. Ook beschikt de gemeente over een behoorlijke capaciteit in de bungalowsector en de hotelsector het omvangrijkst in de regio. De bestedingen zijn tijdens hotelverblijf het grootst;
- De gemeente Horst aan de Maas is de duidelijke nummer twee in de regio, met ruim € 165 miljoen aan bestedingen en circa 2.000 FTE (=2.800 banen). De kracht van de gemeente ligt met name in de bungalowsector. Een groot deel van de capaciteit in de regio is hier te vinden. Daarnaast zorgen dagrecreatieve trekkers voor een hoge economische betekenis;
- In ieder van de overige gemeenten komt maximaal 10% van de bestedingen terecht. In sommige van deze gemeenten zijn weliswaar ketengebonden bungalowparken of dagrecreatieve trekkers aanwezig, maar in minder grote aantallen dan in Venlo of Horst aan de Maas.

Tabel 4.7. Economische betekenis toerisme en recreatie 2017, per gemeente

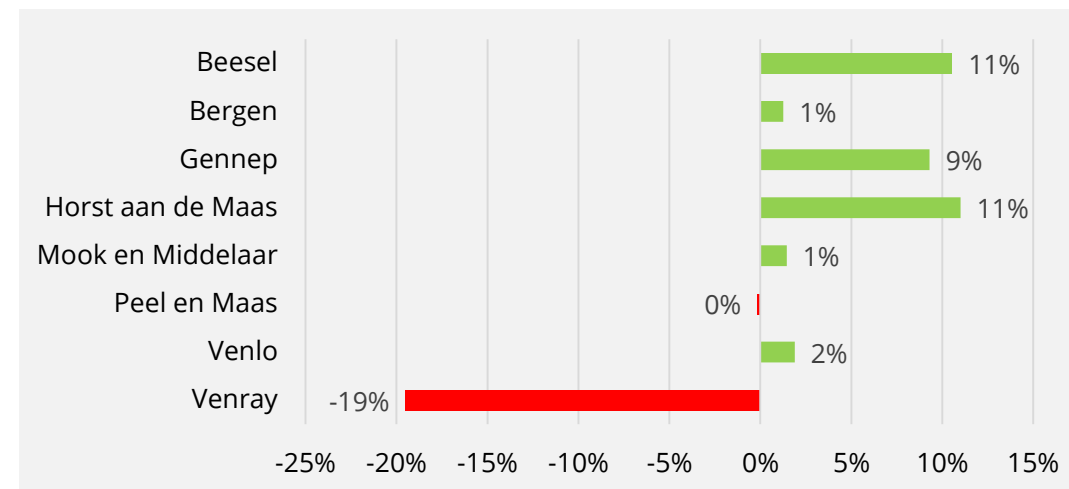
GEMEENTE	BESTEDINGEN		WERKGELEGENHEID	
	OMVANG	AANDEEL	OMVANG	AANDEEL
BEESEL	€ 40.574.900	5%	500	5%
BERGEN	€ 33.539.400	4%	380	4%
GENNEP	€ 73.402.500	9%	901	10%
HORST AAN DE MAAS	€ 165.651.200	21%	2.016	21%
MOOK EN MIDDELAAR	€ 15.804.800	2%	195	2%
PEEL EN MAAS	€ 69.850.500	9%	809	9%
VENLO	€ 334.433.200	42%	3.916	41%
VENRAY	€ 67.448.500	8%	768	8%
TOTAAL	€ 800.705.000	100%	9.485	100%

Opm.: de absolute ontwikkeling van de bestedingen, alsmede de bestedingen naar verblijfs- en dagtoerisme is te vinden in bijlage 4.

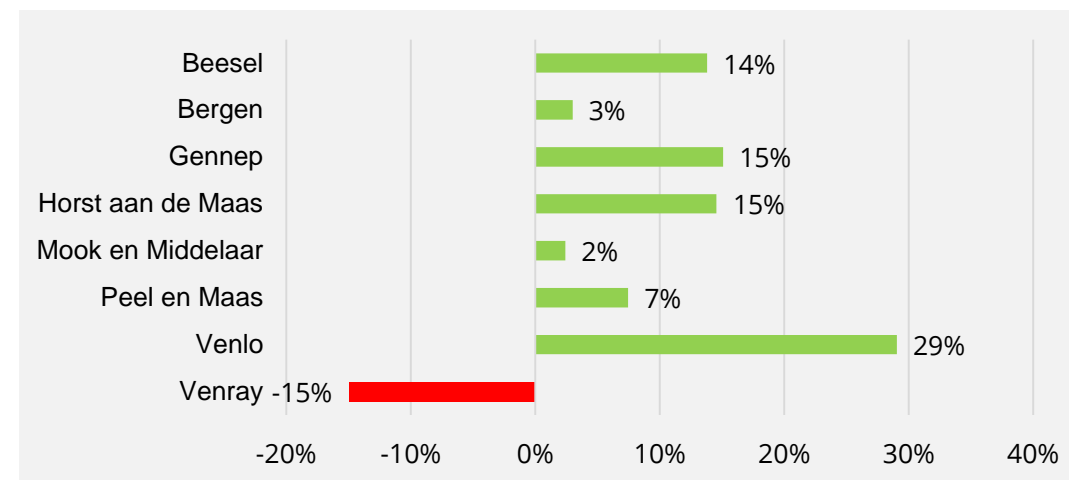
De ontwikkelingen tussen 2013 en 2017 vertalen zich per gemeente als volgt:

- **Beesel:** Beesel groeide in de afgelopen jaren sterk (+11%, +14% excl. recreatief winkelen). Met name een hoger aantal overnachtingen op de verblijfsmarkt leidde tot dit resultaat. De verblijfssector was in 2013 al goed voor het merendeel van de bestedingen, onder meer door de verbeterde economische situatie is in 2017 het aandeel verblijfstoerisme verder gestegen naar bijna 80%. De bestedingen in het dagtoerisme zijn dus bescheiden, maar zijn in de meeste categorieën toegenomen;
- **Bergen:** Bergen kende een bescheiden groei tussen 2013 en 2017 (+1%, +3% excl. recreatief winkelen). In de meeste categorieën is groei zichtbaar, de meest omvangrijke groei doet zich voor in het dagtoerisme, bij "Musea en bezienswaardigheden". In 2012 is Bezoekerscentrum Maasduinen geopend en dus bevond het centrum zich tijdens de vorige meting nog in de opstartfase;
- **Gennep:** de bestedingen naar aanleidingen van toerisme namen in Gennep tussen 2013 en 2017 met 9% toe (+15% excl. recreatief winkelen). Het grootschalige verblijfsaanbod in de gemeente realiseerde meer overnachtingen dan in 2013, waardoor ook de bestedingen toenamen. De afhankelijkheid van het grootschalige verblijfsaanbod is groot: zonder de toegenomen vraag aldaar zou sprake zijn geweest van een lichte daling.

Figuur 4.3. Ontwikkeling bestedingen 2013-2017 (incl. recreatief winkelen)

Figuur 4.4. Ontwikkeling bestedingen 2013-2017 (excl. recreatief winkelen)

- **Horst aan de Maas:** de gemeente kende een aantal grootschalige ontwikkelingen (bijv. Equestrian Centre de Peelbergen) en maakte daarnaast met het verblijfsaanbod een kwaliteitsslag (o.m. Center Parcs Limburgse Peel). Om die reden is het aantal bezoeken en overnachtingen in meerdere categorieën toegenomen. De meest omvangrijke absolute verandering aan bestedingen komt op naam van de bungalowsector en de attracties. Bij de bungalowsector speelt naast de kwaliteitsslag de verbeterde economische situatie een rol, bij de attracties geldt dat doorontwikkeling van Toverland tot meer bezoeken en daarmee bestedingen leidt. In totaliteit groeiden de bestedingen met 11% (+15% excl. recreatief winkelen);
- **Mook en Middelaar:** een aantal categorieën in het verblijfstoerisme maakte een groei door (bijv. bungalow- en kampeersector), de hotelsector kende vanwege het wegvallen van Hotel Jachtslot de Mookerheide een terugval. Licht hogere bestedingen in andere categorieën zorgden ervoor dat de bestedingen in 2017 nagenoeg stabiel waren ten opzichte van 2013;
- **Peel en Maas:** de gemeente is traditioneel sterk in de kampeersector en ook nu werden de hoogste bestedingen in deze sector gerealiseerd. Ook de hotelsector genereerde meer bestedingen dan in 2013, ondanks de sluiting van Hotel de Zwaan. In het dagtoerisme lieten onder meer de categorieën evenementen, entertainment en zakelijk toerisme een groei zien. De totaalontwikkeling wordt echter sterk beïnvloed door recreatief winkelen: zonder recreatief winkelen groeiden de bestedingen 8%, met recreatief winkelen is sprake van een beperkte daling.

- **Venlo:** de bestedingen in de gemeente Venlo zijn tussen 2013 en 2017 stabiel gebleven, als recreatief winkelen mee wordt gerekend. Zonder recreatief winkelen kent de gemeente een forse groei (+29%), door het toegenomen aantal bezoeken aan verschillende groot- en kleinschalige dagtoeristische aanbieders, de hogere hotelvraag en de kwaliteitsimpuls die in een aantal Arcense vakantieparken is doorgevoerd;
- **Venray:** de gemeente Venray kende een fikse daling van de bestedingen tussen 2013 en 2017 (-19%). Deels wordt deze daling veroorzaakt door het stoppen van de toeristische exploitatie van vakantiepark Het Roekenbosch. In 2013 opereerde het park nog onder de vlag van Hogenboom. Een andere factor is de verminderde activiteit bij Evenementenhal Venray, waardoor ook minder spin-off bij aanbieders in de directe omgeving ontstaat. Recreatief winkelen speelt ook in deze gemeente een rol, al blijft een daling zichtbaar als winkelen buiten beschouwing wordt gelaten. In verschillende andere dag- en verblijfs categorieën was sprake van een kleine plus.

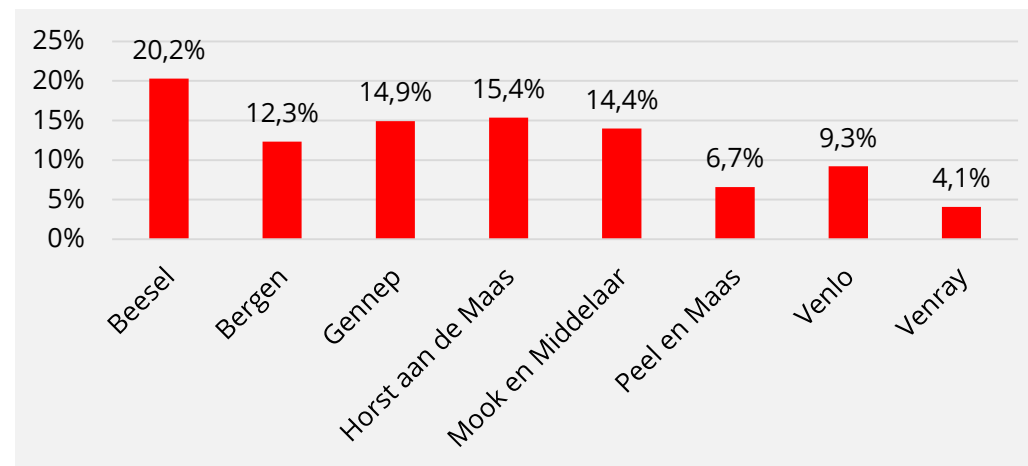
4.5 Economische betekenis in perspectief

Belang R&T-sector voor werkgelegenheid groter geworden

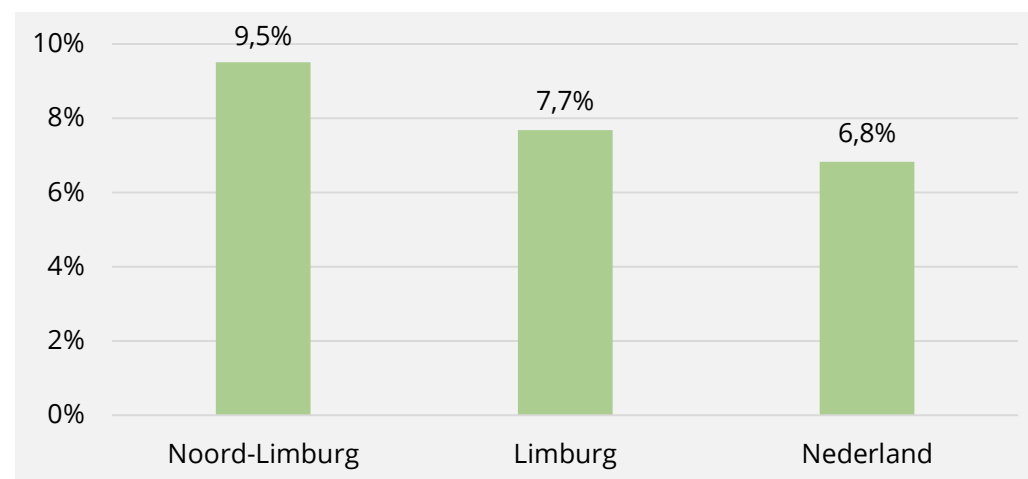
De toeristisch-recreatieve werkgelegenheid die voor de Noord-Limburgse gemeenten is geraamd kan worden gerelateerd aan de werkgelegenheid in andere sectoren. Hiervoor is gebruik gemaakt van gegevens van stichting LISA. Uit de gegevens blijkt:

- Het **belang van de R&T-sector is het grootst in de gemeente Beesel**, met circa 20% van het totaal aantal banen in de R&T-sector;
- In de regio Noord-Limburg als geheel is het aandeel van de R&T-sector in de totale werkgelegenheid circa 9,5%. Daarmee is **het belang van de sector voor de regio nog groter dan bijvoorbeeld voor de provincie of Nederland**;
- **Het belang van de R&T-sector voor de regio is licht toegenomen** ten opzichte van 2013, toen net meer dan 9% van de banen in de R&T-sector was;
- In meerdere gemeenten gaat het aandeel van de R&T-sector richting 15% van de werkgelegenheid;
- In twee gemeenten in Noord-Limburg blijft het aandeel van de R&T-sector achter op het regiogemiddelde, namelijk in Peel en Maas en Venray. De twee gemeenten beschikken over onder meer een sterke industrie en agrarische sector. Dat geldt voor meer gemeenten in de regio, maar **in Peel en Maas en Venray ontbreekt de aanwezigheid van meerdere grootschalige aanbieders met jaarrond aanbod**.

Figuur 4.5. Aandeel R&T-sector in totale werkgelegenheid gemeenten

Figuur 4.6. Aandeel R&T-sector in totale werkgelegenheid regio's

Ook in omliggende regio's logiesprijzen hotels en bungalows beperkt

De bestedingen kunnen als benchmark dienen om het relatieve succes van de regio in kaart te brengen. Er is onder meer gekeken naar logiesprijzen en naar de opbouw van bestedingen:

- De gerealiseerde logiesprijs per persoon per nacht in hotels is in Noord-Limburg relatief laag. De regio's die in de tabel rechts zijn opgenomen realiseren echter allen een lagere prijs per persoon per nacht. **Prijsconcurrentie houdt derhalve niet op bij de regiogrenzen.** De logiesprijs p.p.p.n. voor verblijf op bungalowparken is in Noord-Limburg mede door de ketengraad hoger dan in meerdere andere regio's;
- **De focus van Noord-Limburg op bungalows wordt goed duidelijk in tabel 4.10.:** in Noord-Limburg is bijna 60% van de bestedingen gerelateerd aan verblijf in deze accommodatievorm. Het percentage bestedingen aan verblijf in **winterhard aanbod** (hotels, bungalows, groepsaccommodaties, B&B's) is bovendien hoger dan in andere regio's, wat duidt op een sterk ontwikkelde toeristische sector;
- Van de drie grensregio's zijn de **bestedingen per vierkante kilometer het hoogst in Noord-Limburg.** Noord-Limburg slaagt er dus het beste in haar beschikbare ruimte in te zetten voor het genereren van bestedingen. Arnhem-Nijmegen presteert echter beter op het vlak van bestedingen per inwoner, vanwege de omvangrijke hotelsector die hoge bestedingen per overnachting genereert.

Tabel 4.9. Omvang logiesprijzen per persoon per nacht (regionaal)

	NOORD-LIMBURG	ACHTER-HOEK	ARNHEM-NIJMEGEN	LAND VAN CUIJK
HOTELS	€ 50,95	€ 46,81	€ 47,35	€ 49,18
BUNGALOWPARKEN	€ 26,94	€ 27,54	€ 17,80	€ 21,98

Tabel 4.10. Verhouding bestedingen verblijfscategorieën

	NOORD-LIMBURG	ACHTER-HOEK	ARNHEM-NIJMEGEN	LAND VAN CUIJK
HOTELS	21%	31%	67%	41%
BUNGALOWS	58%	24%	5%	34%
CAMPINGS TOERISTISCH	9%	20%	8%	12%
CAMPINGS VAST	8%	15%	11%	10%
OVERIG	4%	10%	9%	3%

NB: tot campings toeristisch zijn zowel kamperen op toeristische plaatsen op reguliere campings als mini-/boerderijcampings, op camperplaatsen en in verhuuraccommodaties gerekend.

Tabel 4.11. Bestedingen per inwoner en per km²

	NOORD-LIMBURG	ACHTER-HOEK	ARNHEM-NIJMEGEN
PER INWONER	€ 936,-	€ 178,-	€ 1.498,-
PER KM ²	€ 2.839,-	€ 679,-	€ 1.781,-

4.6 Vergelijking met Trendrapportage

Verschillen in overnachtingen en bezoeken

Aangezien er in de nieuwste Trendrapportage van begin dit jaar (met cijfers 2017) geen splitsing per regio is gemaakt voor de vraag, zijn de verschillen voor 2017 niet te berekenen.

We kunnen de cijfers uit het huidige onderzoek wel vergelijken met de Trendrapportage cijfers naar regio (met cijfers 2016). Wat betreft verblijfstoerisme zijn er voor Noord-Limburg beperkte verschillen tussen het huidige onderzoek en de regiocijfers in de Trendrapportage Limburg (i.o.v. de provincie Limburg). De aantallen overnachtingen zijn in de Trendrapportage iets hoger (enkele procenten). De belangrijkste oorzaak is een andere meetwijze. Het huidige onderzoek betreft informatie direct bij de bron (ondernemers), terwijl het onderzoek voor de Trendrapportage gebruik maakt van bestaande bronnen (deskresearch Continu Vakantie Onderzoek voor binnenlands bezoek en het CBS voor buitenlands bezoek). Het aantal binnenlandse overnachtingen komt in de methode met deskresearch in de meeste regio's iets hoger uit dan de enquête onder ondernemers, zo leert de ervaring van ZKA.

Verschillen in bestedingen

Verschillen tussen beide onderzoeken in totale bestedingen worden met name veroorzaakt door andere bestedingsniveaus per nacht (en in veel mindere mate door aantallen overnachtingen).

Bestedingen voor de Trendrapportage worden geraamd aan de hand van het ContinuVakantieOnderzoek en de Statistiek Inkomend Toerisme. Met name in de categorieën waar buitenlandse toeristen sterk in vertegenwoordigd zijn, zoals hotels, levert deze methode hogere bestedingen per nacht op. In de categorie campings leveren beide methoden weinig verschil in bestedingsniveaus op.

In de huidige rapportage wordt in de bestedingen rekening gehouden met de aanwezigheid van ketengebonden parken in Noord-Limburg, en dus met iets hogere bestedingen per bungalowovernachting dan in de Trendrapportage.

05

Conclusies

Op basis van het voorgaande concluderen wij het volgende:

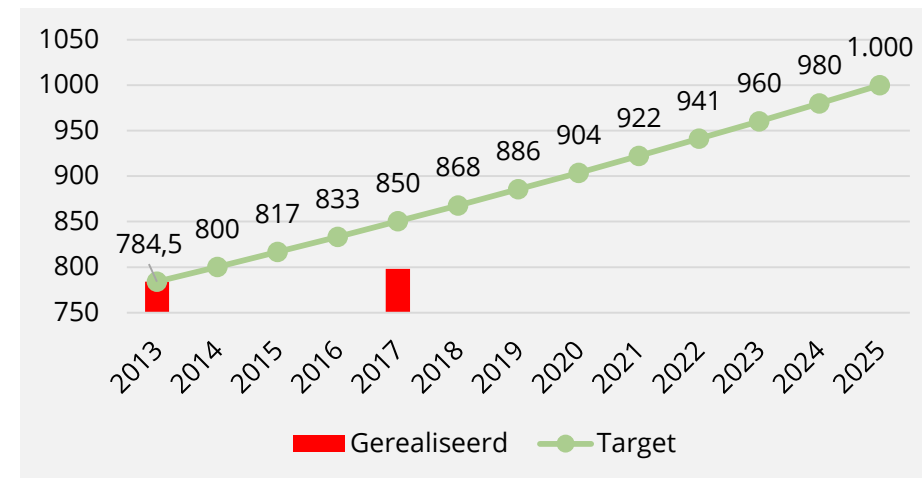
- **Vrijtijdseconomie onverminderd belangrijk.** De vrijetijdseconomie blijft belangrijk voor de economie van Noord-Limburg. De sector is in Noord-Limburg goed voor circa 9,5% van de werkgelegenheid, ofwel ruim 13.000 banen. Dat is fors meer dan het landelijk gemiddelde (6,8%). Zowel in meer stedelijke als meer landelijke gemeenten in de regio is sprake van een sterke sector. Het aandeel in de werkgelegenheid is bovendien toegenomen ten opzichte van 2013, toen net meer dan 9% van de banen ingevuld werd door de R&T-sector. Met het huidige aantal is de sector qua banen groter dan bijvoorbeeld de bouw- of landbouwsector, en vergelijkbaar met de transportsector¹;
- **Economische betekenis groeit (+2%), maar forser zonder winkelen (+14%).** De economische betekenis van toerisme en recreatie bedroeg in 2017 ongeveer € 800 miljoen, een plus van circa 2,2% ten opzichte van 2013. Zonder recreatief winkelen is de groei indrukwekkender, namelijk ruim 14%. De meeste gemeenten realiseerden een stijging van de bestedingen;
- **Overnachtingen gegroeid over hele linie, maar met name in hotels.** Het aantal overnachtingen groeide in 2017 tot ongeveer 4,9 miljoen (+10%). De meeste typen verblijf realiseerden in 2017 meer overnachtingen dan in 2013. De ontwikkeling van de hotelsector springt in het oog (+25%), maar ook sectoren waarin Noord-Limburg traditiegetrouw sterk vertegenwoordigd is, bungalowparken en campings, lieten groei zien (resp. 9% en 4%);
- **Nieuwe accommodaties: vooral hotels en camperplaatsen.** De vrijetijdseconomie van Noord-Limburg is historisch gezien sterk, waardoor ook het verblijfsaanbod al sterk ontwikkeld is. In de afgelopen jaren is met name de hotelcapaciteit verder toegenomen en verdubbelde de capaciteit aan camperplaatsen bijna.

¹⁹ Bron: LISA. Hiervoor zijn gegevens van COROP-regio Noord-Limburg aangehouden.

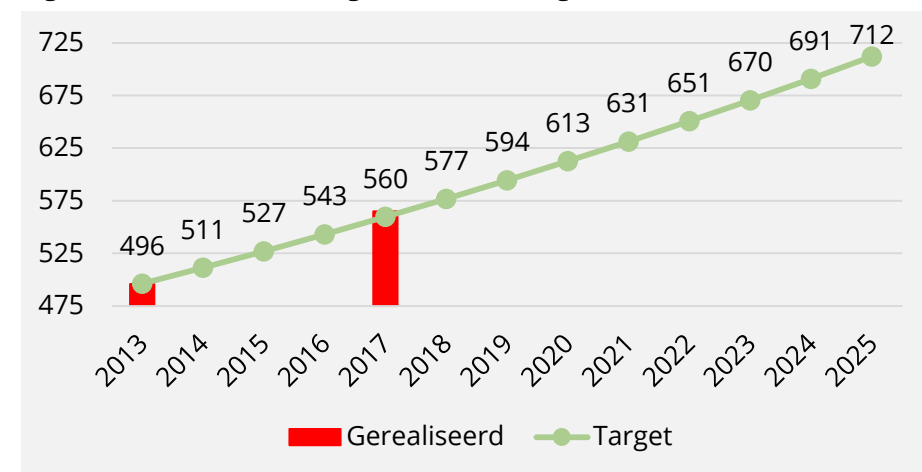

- **Forse groei bezoeken musea en bezienswaardigheden, attracties en entertainment.** Het aantal dagbezoeken was in 2017 25,4 miljoen en daarmee 9% lager dan in 2013. Tussen categorieën waren de verschillen groot. Attracties, musea en bezienswaardigheden en aanbieders van entertainment realiseerden een sterke groei ten opzichte van 2013. Routegebonden recreatie en recreatief winkelen werd echter minder populair. Qua aanbod sloten nieuwe ontwikkelingen in de regio tussen 2013 en 2017 aan bij landelijke trends, zoals indoor speelhallen, trampolineparken en escape rooms. Ook kreeg de regio de beschikking over meer bezienswaardigheden die de beleving van het landschap vergroten (bijv. met een link met de agrarische sector of erfgoed);
- **Regio on target (als recreatief winkelen buiten beschouwing blijft).** De economische betekenis van de VTE in 2017 wordt sterk beïnvloed door recreatief winkelen. Door tegenvallende resultaten daar blijft de regio sterk achter op het target. Als de groei exclusief recreatief winkelen als basis wordt genomen blijkt dat de sector wél voldoende op stoom is en de target voor 2017 (licht) overstijgt.

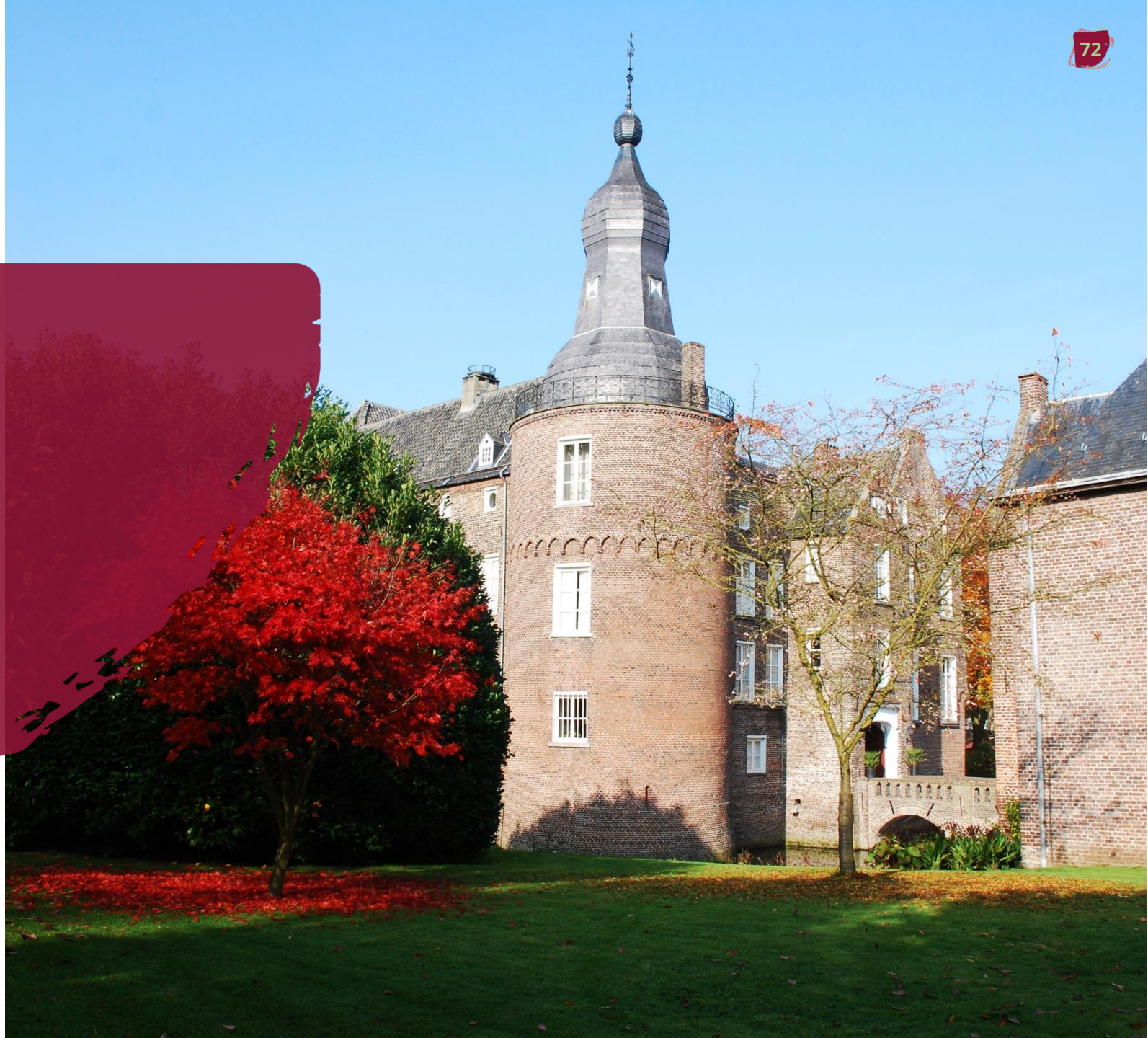
Figuur 6.1. Ec. betekenis gerealiseerd/target (incl. recreatief winkelen)

Figuur 6.2. Ec. betekenis gerealiseerd/target (excl. recreatief winkelen)

Bijlagen

5.1 Begrippenlijst

Attractie: Bedrijfsmatig geëxploiteerde attractie (attractieparken, dierentuinen, etc) waar entreegelden worden geheven met minimaal een regionale aantrekkingskracht.

Bed & Breakfast: Een accommodatie waar logies wordt verstrekt en ontbijt wordt geserveerd. In het onderzoek is geen ondergrens gehanteerd. Bedrijven die zich in de markt zetten als Bed & Breakfast zijn als zodanig opgenomen in het onderzoek.

Bestedingen: Uitgaven van verblijfstoeristen en dagtoeristen in het kader van het verblijf of dagtoeristisch bezoek. Hierbij worden uitgaven aan reiskosten, verblijfskosten, eten en drinken, entreegelden en overige kosten die rechtstreeks verband houden met het verblijf of bezoek meegenomen. Uitgaven voor duurzame recreatiegoederen zoals caravan, boot, kampeeruitrusting en dergelijke blijven buiten beschouwing.

Bungalowpark: Dit is een complex bestaande uit zomerhuisjes, bungalows of appartementen, voor zover deze verblijfseenheden hoofdzakelijk voor verhuur door de exploitant of beheerder van het complex beschikbaar zijn. Complexen tweede woningen waarvan de individuele woningen in eigendom zijn van afzonderlijke particulieren en die niet hoofdzakelijk beschikbaar zijn voor verhuur door de exploitant van het complex behoren dus niet tot deze categorie. De ondergrens voor de categorie bedraagt in dit onderzoek minimaal 5 eenheden (bedrijven met minder dan 5 eenheden vallen onder de categorie vakantiehuisjes en appartementen).

Camping: Een (deel van een) terrein met ten minste wasgelegenheid en toiletten, waarop kan worden overnacht in tenten, toercaravans, kampeerauto's, stacaravans, tenthuisjes of trekkershutten.

Entertainment: Onder deze categorie vallen die primair zich richten op het vertier, vermaak of amusement van de bezoeker. Hiertoe behoren o.a. bioscopen, theaters, bowlings en casino's.

Evenement: Evenement met minimaal een bovenlokale/regionale aantrekkingskracht en minimaal 5.000 bezoekers per jaar.

Fte: Fulltime equivalent ofwel voltijdbaan/arbeidsjaar (de gemiddelde contractuele arbeidsduur van een voltijdbaan van werknemers op jaarbasis).

Golfbaan: Een terrein waar bezoekers het spel golf kunnen beoefenen (leden en/of greenfees).

Groepsaccommodatie: Een accommodatie met logiesverstrekking overwegend aan personen in groepsverband met slaapgelegenheid in kamers, zalen, huisjes, tenthuisjes, appartementen en/of tenten die gasten mogelijk met vreemden moeten delen. Hieronder worden verstaan: kampeerboerderijen, vakantiehuizen, natuurvriendenhuisen, tentenkampen en logiesaccommodaties behorende tot watersportcentra en maneges.

Hotel: Accommodaties waarin logies wordt verstrekt en waar (eventueel afzonderlijke) maaltijden, kleine etenswaren en dranken kunnen worden verstrekt aan gasten en mogelijk ook aan passanten.

Jachthaven: Commerciële havens, verenigingshavens en gemeentehavens. Voor deze categorie is in dit onderzoek geen ondergrens met betrekking tot het aantal ligplaatsen gehanteerd.

Mini- en boerderijcamping: Een (deel van een) terrein met ten minste wasgelegenheid en toiletten, waarop kan worden overnacht in tenten, toercaravans, kampeerauto's, stacaravans, tenthuisjes of trekkershutten. In dit onderzoek is het verschil tussen deze categorie en de reguliere campings voornamelijk gemaakt doordat de naam van de camping aangeeft dat het een mini- of boerderijcamping betreft. Een minicamping hoeft niet op een boerderij gelegen te zijn. Deze camping hebben doorgaans minder dan 25 plaatsen. Een boerderijcamping kan groter zijn zolang de camping maar op een boerenterrein gelegen is.

Musea en bezienswaardigheden: Musea, monumenten, ambachtelijke bedrijven, en aanbieders waar toeristen aan de hand van een belevingsconcept kennis kunnen maken met een bepaald thema.

Overnachting: Elke nacht die een gast doorbrengt in een logiesaccommodatie, voor zover dit geen overnachting is van een vaste gast in een hotel of pension of van een vaste huurder van een huisje of vaste plaats op een kampeerterrein of in een jachthaven.

Passantenovernachting: Een overnachting van een gast (persoon) op een ligplaats (passantenplaats of vaste plaats) in een jachthaven.

Recreatief winkelen: Recreatief winkelen, ook wel funshopping genoemd, is winkelen in een ongedwongen sfeer, zonder dan men iets hoeft te kopen. Meestal gaat het om de luxere, niet-dagelijkse bestedingen in de sfeer van secundaire behoeften.

Routegebonden recreatie: Dagtochten op het gebied van wandelen, fietsen en een toertochtje met de auto maken.

Slaapplaats: Een slaapplaats is iedere eenpersoonsslaapplaats in een logiesaccommodatie. Bijzetbedden in hotels worden niet meegeteld.

Solitaire bungalows/Kleinschalig park: Een zomerhuisje, bungalow of appartement of combinatie van eenheden, voor zover deze eenheid (of eenheden) hoofdzakelijk voor verhuur door de exploitant of beheerder van het complex beschikbaar zijn. In dit onderzoek ligt de bovengrens voor een kleinschalig park bij vijf eenheden. Bedrijven die meer eenheden aanbieden zijn opgenomen in de categorie bungalowparken.

Verhuuraccommodaties: Niet-stenen accommodaties die door een exploitant of eigenaar worden ingezet voor kort nachtverblijf. Het gaat hier onder meer om chalets, stacaravans, glamping, verhuurtenten, pipowagens etc.

Vaste plaatsen: Jaarplaatsen en seizoenplaatsen op campings en in jachthavens. De overnachtingen van vaste gebruikers op deze plaatsen zijn in dit onderzoek niet meegenomen bij de overnachtingen (wel voor de economische betekenis).

Zakelijke dagtoerisme: Bezoek aan een accommodatie die zalen aanbieden voor zakelijke bijeenkomsten en/of congressen.

5.2 Vraag per gemeente

Iedere gemeente kent eigen focus in verblijf

Het verschilt per gemeente welk type aanbod de meeste overnachtingen oplevert (zie tabel B2.1.). De gemeenten Peel aan de Maas en Bergen zijn bijvoorbeeld typische kampeergemeenten, terwijl in de gemeenten Horst aan de Maas, Gennep en Beesel bungalows het belangrijkste aanbod vormen. Het overgrote deel van de hotelovernachtingen vindt plaats in Venlo.

Venray beschikt over een vrij divers aanbod waarin geen van de sectoren dominant is. In de gemeente Mook en Middelaar is de vraag beperkt, temeer omdat het verblijfsaanbod van Hotel Van Der Valk Hotel de Molenhoek-Nijmegen op het grondgebied van Heumen ligt.

Het aantal jachthavens is in de hele regio beperkt. In geen van de gemeenten zijn er drie of meer waardoor er van deze categorie op gemeenteniveau geen gegevens kunnen worden gerapporteerd.

Tabel B2.1. Aantal overnachtingen per gemeente per categorie

	HOTELS	BED & BREAKFASTS	VAKANTIE-WONINGEN	TOERISTISCHE KAMPEER-PLAATSEN	VERHUURAC-COMMODATIES	CAMPER-PLAATSEN	GROEPS-ACCOMMODATIES	JACHT-HAVENS
BEESEL	G.G.	4.700	G.G.	26.700	G.G.	0	G.G.	0
BERGEN	9.200	1.700	5.800	65.300	71.600	17.100	11.700	G.G.
GENNEP	G.G.	2.000	G.G.	12.300	0	1.800	0	G.G.
HORST AAN DE MAAS	69.800	7.000	1.269.100	156.400	3.500	5.800	44.100	0
MOOK EN MIDDELAAR	G.G.	900	G.G.	6.900	G.G.	G.G.	G.G.	G.G.
PEEL EN MAAS	29.600	6.800	87.700	339.800	40.000	8.700	39.200	0
VENLO	268.000	12.800	526.100	38.800	31.900	5.200	8.100	G.G.
VENRAY	47.800	4.900	10.300	47.100	9.400	0	22.700	G.G.

Ontwikkelingen per categorie per gemeente

In de meeste gemeenten is het aantal overnachtingen binnen een categorie gegroeid, in lijn met het totaal (zie tabel B2.2.). Soms heeft dit te maken met de toevoeging van nieuw aanbod. In Venlo is het aantal hotelovernachtingen bijv. sterk gegroeid. De toegenomen capaciteit, met o.m. Parkhotel Bad Arcen en Theaterhotel Venlo maakten deze groei mogelijk.

Andersom kan het wegvallen van een aanbieder zorgen voor een sterke daling van het aantal overnachtingen. Dit is bijvoorbeeld terug te zien in de gemeente Mook en Middelaar, waar de sluiting van het Jachtslot de Mookerheide tot een sterke terugval van het aantal hotelovernachtingen heeft geleid. Een zelfde ontwikkeling is zichtbaar in Venray met de sluiting van vakantiepark Het Roekenbosch.

Tabel B2.2. Vraagontwikkeling verblijfstoerisme 2013-2017 per gemeente per categorie

	HOTELS	BED & BREAKFASTS	VAKANTIE-WONINGEN	TOERISTISCHE KAMPEER-PLAATSEN	VERHUUR-ACCOMMODATIES	CAMPER-PLAATSEN	GROEPSACCOMMODATIES	JACHT-HAVENS
BEESEL	38%	7%	15%	-5%	0%	-	-58%	-
BERGEN	14%	-11%	10%	5%	13%	60%	23%	-13%
GENNEP	28%	36%	14%	4%	-	17%	-	-6%
HORST AAN DE MAAS	24%	40%	14%	1%	81%	3%	26%	-
MOOK EN MIDDELAAR	-83%	80%	36%	16%	-	>100%	2%	1%
PEEL EN MAAS	6%	19%	-1%	3%	30%	>100%	46%	-
VENLO	38%	36%	16%	-2%	37%	>100%	-23%	50%
VENRAY	2%	47%	-93%	6%	0%	-	-1%	-17%

Venlo heeft vaak hoogste aantal dagbezoeken

Uit de tabel hiernaast blijkt dat in meerdere categorieën de gemeente Venlo de meeste bezoeken trekt. Het gaat hierbij onder meer om attracties, musea en bezienswaardigheden, entertainment en recreatief winkelen.

Horst aan de Maas presteert met name goed in de categorieën attracties (o.m. door Toverland) en golf. Venray beschikt over de grootste zakelijke markt.

Indien een gemeente niet over drie aanbieders per categorie beschikt, staat in de tabel "G.G." genoteerd.

Tabel B2.3. Aantal bezoeken per gemeente per categorie

	ATTRACTIES	MUSEA & BEZIENSWAARDIGHEDEN	GOLF	ENTERTAINMENT	EVENEMENTEN	ROUTE-GEBONDEN RECREATIE	RECREATIEF WINKELLEN	ZAKELIJK
BEESEL	21.500	G.G.	G.G.	G.G.	6.000	541.000	70.200	16.700
BERGEN	71.400	176.100	G.G.	-	10.000	2.514.600	61.200	4.600
GENNEP	G.G.	16.100	-	G.G.	55.000	733.900	189.200	29.700
HORST AAN DE MAAS	914.600	126.200	98.900	G.G.	206.900	2.827.700	427.500	32.800
MOOK EN MIDDELAAR	G.G.	18.700	G.G.	G.G.	45.000	369.300	5.300	G.G.
PEEL EN MAAS	51.500	G.G.	17.000	203.000	83.000	2.450.600	410.700	44.100
VENLO	913.800	359.900	G.G.	726.300	549.500	2.365.100	3.243.800	81.900
VENRAY	G.G.	G.G.	G.G.	169.400	205.800	2.544.900	616.000	110.700

Ontwikkelingen per categorie per gemeente

De ontwikkelingen per categorie fluctueren sterk per gemeente. Deels heeft dit te maken met het nieuwe aanbieders, deels met het type aanbod. Bepaalde typen dagtoerisme zoals attracties zijn bijvoorbeeld aan weersinvloeden onderhevig, waardoor het bezoek in het ene jaar hoger uitvalt dan in het andere jaar. De warme zomer van 2018 bracht verschillende ondernemers bijvoorbeeld hogere bezoekaantallen dan in 2017. Aanbieders met voorzieningen binnen, zoals de meeste musea, ontvangen juist minder bezoeken in dergelijke perioden.

Daarnaast zijn de bezoeken aan bepaalde typen aanbod sowieso aan fluctuaties onderhevig. Musea werken bijvoorbeeld met wisseltentoonstellingen en kunnen daarmee sterk wisselende bezoekaantallen realiseren. Aanbieders van entertainment staan meer onder invloed van de conjunctuur.

Tabel B2.4. Vraagontwikkeling dagtoerisme 2013-2017 per gemeente per categorie

	ATTRACTIES	MUSEA & BEZIENSWAARDIGHEDEN	GOLF	ENTERTAINMENT	EVENEMENTEN	ROUTE-GEBONDEN RECREATIE	RECREATIEF WINKELN	ZAKELIJK
BEESEL	26%	0%	0%	-21%	20%	-11%	-15%	23%
BERGEN	-1%	40%	-3%	-	-67%	-12%	-13%	8%
GENNEP	30%	6%	-	10%	0%	-10%	-19%	42%
HORST AAN DE MAAS	12%	20%	-9%	0%	73%	-13%	-11%	52%
MOOK EN MIDDELAAR	0%	>100%	5%	0%	-36%	-13%	-35%	-9%
PEEL EN MAAS	-1%	>100%	-27%	-2%	24%	-12%	-15%	33%
VENLO	14%	59%	0%	43%	6%	-12%	-18%	-6%
VENRAY	2%	-5%	0%	28%	-15%	-13%	-24%	-8%

5.3 Werkwijze raming economische betekenis

Bestedingen en werkgelegenheid geraamd met Impactmodel Vrijtjidssector

Voor de berekening van de economische impact van de toeristische sector wordt gebruik gemaakt van het Impactmodel Vrijtjidssector (weergegeven in figuur rechts). Dit model bepaalt aan de hand van het aantal overnachtingen/bezoekers en bijbehorende bestedingsprofielen zowel de bestedingen als ook de daaruit voortvloeiende directe en indirecte werkgelegenheid.

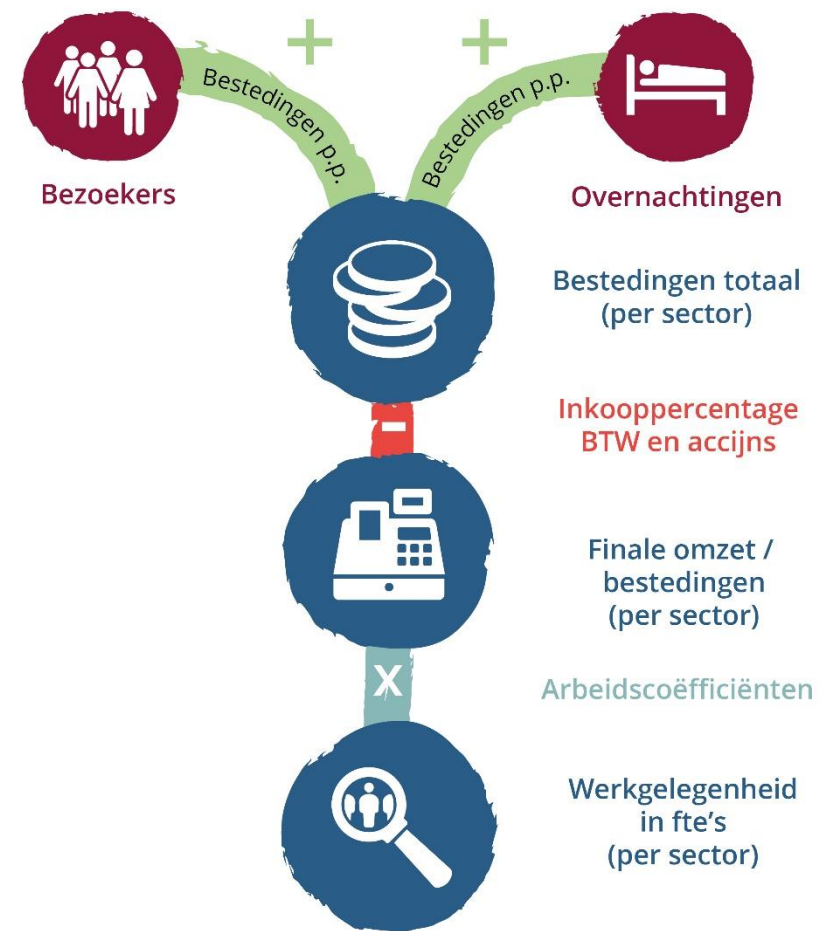
Input

In de monitor wordt een aantal categorieën onderscheiden, namelijk verblijfs-, dag- en zakelijk toerisme. Deze categorieën vormen een weerspiegeling van de toeristische en recreatieve activiteiten in de gemeente.

Output

De resultaten van de berekeningen geven de betekenis van toerisme en recreatie weer, uitgedrukt in bestedingen (in Euro's) en werkgelegenheid (in Full Time Equivalenten). In het model wordt geen rekening gehouden met een 'weglekeffect' (bestedingen die buiten de regio worden gedaan). Het model geeft ook geen inzicht in (kwalitatieve) aspecten zoals de afgeleide en additionele economische betekenis van toerisme en recreatie ('spin off'), de kwaliteit van de werkgelegenheid, etc.

Figuur B3.1. Impactmodel Vrijtjidssector

Bestedingen

De berekening van de bestedingen geschiedt op basis van gemiddelde bestedingen per persoon per overnachting of bezoek. Op basis van de respons uit de monitor wordt bijvoorbeeld een logiesprijs per persoon voor hotels vastgesteld. Bij sommige categorieën, bijvoorbeeld jaarplaatsen op campings en vaste plaatsen in jachthavens, worden de bestedingen berekend op basis van een vast tarief per plaats per jaar. Zie de volgende pagina voor de gehanteerde bestedingsprofielen voor verblijfs- en dagtoerisme.

De volgende categorieën worden onderscheiden in de bestedingen:

- Logies (verblijfskosten in logiesaccommodaties, exclusief horeca);
- Horeca;
- Detailhandel;
- Entree;
- Vervoer.

Werkgelegenheid

De werkgelegenheid kan worden berekend nadat de bestedingen per sector bekend zijn. Hiervoor worden de totale bestedingen (per sector) gecorrigeerd voor een tweetal effecten:

- De bestedingen zijn inclusief BTW en accijns. Omdat deze tarieven geen directe invloed hebben op de werkgelegenheid in de sector, vindt hiervoor een correctie plaats;
- Daarnaast vindt er een correctie plaats voor de inkoopcomponent. Het aandeel 'inkoop' van de sector levert immers geen werkgelegenheid in de desbetreffende sector maar genereert voornamelijk werkgelegenheid bij de groot- en tussenhandel en producenten van levensmiddelen en non-food (brandstof, e.d.). Deze werkgelegenheid is opgenomen als 'overig'.

Tabel B3.1. Gehanteerde bestedingsprofielen verblijfstoerisme

	2017	2013	ONTWIKKELING	EENHEID
HOTELS	€ 163,34	€ 157,03	4%	PER PERSOON PER NACHT
BED & BREAKFASTS	€ 90,89	€ 89,35	2%	PER PERSOON PER NACHT
BUNGALOWPARKEN	€ 58,07	€ 57,03	2%	PER PERSOON PER NACHT
SOLITAIRE BUNGALOWS EN/OF KLEINSCHALIGE PARKEN	€ 40,82	€ 39,62	3%	PER PERSOON PER NACHT
CAMPINGS VAST	€ 5.121,45	€ 4.840,80	6%	PER PLAATS PER JAAR
CAMPINGS TOERISTISCH	€ 32,11	€ 30,25	6%	PER PERSOON PER NACHT
MINI- EN BOERDERIJCAMPINGS	€ 26,07	€ 24,67	6%	PER PERSOON PER NACHT
VERHUURACCOMMODATIES	€ 38,49	€ 37,52	3%	PER PERSOON PER NACHT
CAMPERPLAATSEN	€ 26,97	€ 23,87	13%	PER PERSOON PER NACHT
GROEPSACCOMMODATIES	€ 35,21	€ 32,56	8%	PER PERSOON PER NACHT
JACHTHAVENS (PASSANTEN)	€ 37,28	€ 36,13	3%	PER PERSOON PER NACHT
JACHTHAVENS (VAST)	€ 3.285,77	€ 3.184,03	3%	PER PLAATS PER JAAR

Tabel B3.2. Gehanteerde bestedingsprofielen dagtoerisme

	2017	2013	ONTWIKKELING	EENHEID
ATTRACTIES	€ 24,15	€ 22,83	6%	PER BEZOEK
MUSEA EN BEZIENSWAARDIGHEDEN	€ 15,09	€ 13,80	9%	PER BEZOEK
GOLF	€ 57,25	€ 54,10	6%	PER BEZOEK
ENTERTAINMENT	€ 45,43	€ 38,98	17%	PER BEZOEK
EVENEMENTEN	€ 18,37	€ 17,28	6%	PER BEZOEK
ROUTEGERBONDEN BUITENRECREATIE	€ 3,94	€ 3,77	5%	PER BEZOEK
RECREATIEF WINKELLEN	€ 46,44	€ 47,25	-2%	PER BEZOEK
ZAKELIJK DAGTOERISME	€ 39,74	€ 37,21	7%	PER BEZOEK

5.4 Bestedingen verblijfs- en dagtoerisme per gemeente

Horst aan de Maas koploper in verblijf, Venlo in dag

De bestedingen per gemeente kunnen ook worden gesplitst naar dag- en verblijfsstoerisme. Horst aan de Maas genereert de hoogste bestedingen in het verblijfsstoerisme, met ongeveer € 98 miljoen. In de gemeente Venlo zijn de bestedingen voor dagtoerisme ruim € 250 miljoen en daarmee het hoogst in de regio.

Tabel B4.1. Bestedingen verblijfs- en dagtoerisme per gemeente

	VERBLIJFSTOERISME	DAGTOERISME	TOTAAL
BEESEL	€ 31.422.900,-	€ 9.152.000,-	€ 40.574.900
BERGEN	€ 14.927.600,-	€ 18.611.800,-	€ 33.539.400
GENNEP	€ 58.815.500,-	€ 14.587.000,-	€ 73.402.500
HORST AAN DE MAAS	€ 98.532.500,-	€ 67.118.700,-	€ 165.651.200
MOOK EN MIDDELAAR	€ 5.935.500,-	€ 9.869.300,-	€ 15.804.800
PEEL EN MAAS	€ 30.939.000,-	€ 38.911.500,-	€ 69.850.500
VENLO	€ 82.027.900,-	€ 252.405.300,-	€ 334.433.200
VENRAY	€ 13.880.500,-	€ 53.568.000,-	€ 67.448.500

ZKA LEISURE CONSULTANTS
Brugstraat 1A
5211 VS 's-Hertogenbosch

088 - 210 02 50
info@zka.nl
www.zka.nl

Alle afbeeldingen in voorgaande rapportage zijn aangeleverd door de regio Noord-Limburg.

